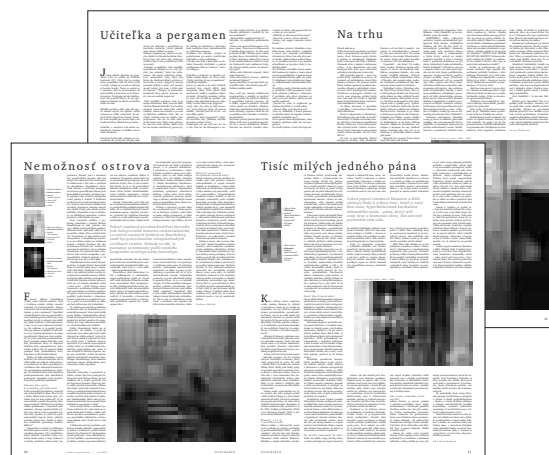

k n i h y
a s p o l o č n o s ť

K & S

š t v r t ý r o č n í k

2 5 S k

2 5 K č

10/ 2007

**Shermerov
posledný
zákon alebo
prečo má veda
význam**
O inteligentnom dizajne

**Kronika
vzkrieseného
kontinentu**
Dejiny povojnovej Európy
v podaní britského
historika

**Dva pohľady
na horúcu
tému**
Globálna zmena klímy
v podaní prírodovedca
a ekonóma

**Vieme,
čo naozaj
máme?**
O umeleckej škole,
ktorá nikdy nestratila
svoj glanc

Jozef Nosek:
Shermerov posledný zákon
alebo prečo má veda význam

2

Rozhovor s Ľubou Lesnou

3

Barbora Černušáková:
Hľadanie čistinky
v globalizačnej húštine

4

Hana Chorvátová:
História histórie

4

Tomáš Mrva:
Kronika vzkrieseného
kontinentu

5

Miro Klobučník:
História s otáznikmi

6

Ľubica Lacinová:
Dva pohľady na horúcu tému

7

Dorota Uhrová:
Denný sen, možno trochu inak

8

Marta Stachová:
Vieme, čo naozaj máme?
O škole, ktorá nikdy nestratila
svoj glanc

9

Norbert Mikláš:
Nemožnosť ostrova

10

Aňa Ostrihoňová:
Tisíc milých jedného pána

11

Vladimír Havrilla:
Učiteľka a pergamen

12

Juraj Šebesta:
Na trhu

13

Ivana Taranenková:
Sonda do životnej krízy
seknutá hororom

14

Ivana Taranenková:
Medzi jazykovými hrátkami
a páčivou túžbou

14

Celoživotní sprievodcovia
Juraja Šebestu

16

Sergej Vracký, bez názvu, 2005 - 2007

Shermerov posledný zákon alebo prečo má veda význam

Jedného dňa mi zazvonil telefón. Neznámy sa predstavil a oznámil, že by mal záujem o doktorandské štúdium na našej katedre. Kým som mu vysvetľoval, aký je formálny postup podania prihlášky na príslušnom oddelení dekanátu vrátane toho, že si musí najprv vybrať jednu z vypísaných vedeckých tém, na ktorej plánuje pracovať počas svojho štúdia, vyhŕkol: „Tému nepotrebujem, tú už mám. Chcem sa venovať modernej teórii inteligentného dizajnu.“ Nadšenému adeptovi som musel oznámiť, že sme takému tému dizertačnej práce určite nevyvíjajú a snažil som sa mu tiež vysvetliť príčiny, prečo ju ani v budúcnosti neplánujeme vypísať. Viac som o ňom nepočul. O pár mesiacov neskôr som mal možnosť vypočuť si v jednej bratislavskej čajovni verejnú diskusiu troch členov združenia Temelios ako slovenských predstaviteľov hnutia inteligentného dizajnu, populárne označovaného aj ID. Ich metou bolo, okrem iného, zaviesť ID do učebných osnov našich škôl. A na pulthoch našich knižkariet už tiež nájdeme niekoľko prekladov kníh prominentných širitelov inteligentného dizajnu a odporcov evolučnej teórie: Michaela Beheho (Darwinova černá skříňka), Jonathana Wellsa (Ikony evoluce a Politicky nekorektní průvodce – Darwinismus a inteligentní plán) či Hansa-Joachima Zillmera (Evoluce – Podvod století). Inteligentný dizajn tak už nie je len úsmevnou záležitosťou vyskytujúcou sa v Spojených štátoch, ale je potrebné o ňom ako o probléme hovoriť aj v našom časopriestore.

Inteligentný dizajn nielenže nie je vedou, ale rovnako nie je ani teológiou, lebo degraduje úlohu Boha na úroveň obyčajného konštruktéra či domáceho majstra.

Pod rúškom pomýlenej politickej korektnosti sa stúpenci inteligentného dizajnu snažia na verejnosti spochybniť evolučnú teóriu a v školských učebniciach ju nahradiť vlastnou pseudovedeckou predstavou, podľa ktorej príčinou prírodných javov je zásah nadprirodzeného inteligentného dizajnéra. Súvisiace právne spory sú zároveň akousi reminiscenciou slávneho „opičieho procesu“ z roku 1925, v ktorom stál pred súdom stredoškolský učiteľ John T. Scopes za to, že svojim žiakom vysvetľoval Darwinovu teóriu pôvodu človeka. A aby novodobá forma kreacionizmu získala pred verejnosťou punc vedeckosti, bol v roku 1990 v americkom Seattli založený think-tank pod názvom Discovery Institute. Pracovníci tejto ustanovizne vytvárajú systematickú mediálnu kampaň s programovým politickým cieľom poraziť materializmus a zabezpečiť, aby inteligentný dizajn prenikol do všetkých sfér spoločenského života.

Inteligentný dizajn nie je možné považovať za alternatívu evolučnej teórie. Vo svojej podstate je nevedecký, nie je testovateľný vedeckou metódou a jeho základná a vnútorne nespochybniteľná premisa je založená na viere v existenciu nadprirodzenej bytosti. V snahe po udržaní akéhosi vedeckého kliše sa stúpenci hnutia snažia vyhnúť priamej identifikácii toho, kto alebo čo je inteligentným dizajnérom. Túto absurdnosť vtipne ironizujú pastafariáni. V roku 2005 na protest voči kansaskému modelu zavádzania inteligentného dizajnu do škôl založil fyzik Bobby Henderson z Oregonskej štátnej univerzity Cirkev lietajúceho špagetového monštra (The Church of the Flying Spaghetti Monster) a pre svojho „dizajnéra“ začal požadovať, popri evolučnej teórii a inteligentnom dizajne, nárok na tretinu vyučovacieho priestoru v amerických školách.

Jedným z významných kritikov koncepcie inteligentného dizajnu je Michael Shermer, ktorý vo svojej knihe *Why Darwin Matters – The Case Against Intelligent Design* elegantným spôsobom systematicky demaskoval bludy inteligentného dizajnu. Autor knihy je zakladajúcim členom spoločnosti The Skeptic Society, ktorá sa zameriava na odhalovanie podvodov v pseudovedeckých koncepciách a nadprirodzených javoch. Ako parafrázu na tretí zákon Arthura C. Clarka, podľa ktorého ľubovoľná dostatočne pokročilá technológia je neodlíšiteľná od zázraku, Shermer formuloval svoj „posledný zákon“, v ktorom akákoľvek dostatočne technologicky vyspelá mimozemská civilizácia je neodlíšiteľná od Boha.

Podľa Shermera sú veda a viera síce odlišné, ale vo svojej podstate nie nevyhnutne navzájom súperiace ľudské činnosti. O tom svedčí aj akceptovanie evolučnej teórie najvyššou autoritou katolíckej cirkvi pápežom Jánom Pavlom II. Inteligentný dizajn však nielenže nie je vedou, ale rovnako nie je ani teológiou, lebo degraduje úlohu Boha na úroveň obyčajného konštruktéra či domáceho majstra. Preto ho odmietajú nielen vedci, ale aj viacerí predstavitelia cirkvi. Shermer, ktorý najprv študoval teológiu a neskôr presedlal na biológiu a experimentálnu psychológiu, sa stal jedným z prominentných verejných obhajcov evolučnej teórie. Táto teória patrí k najvýznamnejším kultúrnym odkazom 19. storočia a v súčasnosti predstavuje jednu z najlepšie podporených vedeckých koncepcií.

Evolučná teória už takmer 150 rokov od publikovania Darwinovej knihy O pôvode druhov úspešne odoláva neutíchajúcim pokusom o jej spochybenie či vyvrátenie. Ešte v prvej polovici 20. storočia Darwinovu teóriu významne doplnili a rozšírili princípy genetiky, čo viedlo k vytvoreniu modernej koncepcie známej ako nová syntéza. Výsledky novodobých výskumov v molekulárnej biológii a genómike sú len ďalším veľ-

kým triumfom evolučnej biológie. Princípy evolúcie platia od úrovne molekulárnych nukleových kyselín cez jednobunkové organizmy až po populácie mnohobunkových organizmov. Tiež už vieme, že v evolučných procesoch pôsobi viacero mechanizmov, o ktorých Darwin nemohol vo svojej dobe ani snívať. To však vôbec neznamená, že princípy prírodného výberu alebo evolučná teória nepatria alebo že by ich azda niekto vedecky vyvrátil.

Napriek tomu je evolúcia laickou verejnosťou stále považovaná za jednu z najkontroverzných tém. Dôvodov na to je viacero. Na jednej strane je to systematické odmietanie vedy istou

Evolučná biológia nie je len jednou z mnohých biologických disciplín, ale predstavuje platformu, ktorá umožňuje spájať jednotlivé fakty do ucelenej koncepcie. Ako žiadnu vedeckú disciplínu ju však nemôžeme považovať za uzavretú kapitolu.

časťou spoločnosti, na druhej strane sú časté nedorozumenia alebo dokonca omyly v chápaní a interpretácii vedeckých koncepcií alebo diskusií medzi zástancami rôznych názorov. Na pleciach vedcov tak spočíva nesmierna spoločenská zodpovednosť, aby vedecké objavy sami zrozumiteľne komunikovali verejnosti a neuvoľňovali priestor rôznym šarlatánom. Je preto potešiteľné, že sa v posledných rokoch začali aj na pulthoch slovenských knižkariet systematicky vyskytovať knihy, v ktorých sa o evolúcii môžeme dočítať takpovediac z prvej ruky. Môžeme siahnuť po prekladoch Charlesa Darwina, Ernsta Mayra, Richarda Dawkinsa, Matta Ridleyho, Jareda Diamonda a viacerých ďalších. Spolu s nimi sa k nám dostala aj kniha Edwarda J. Larsona *Evolúcia – Neobyčajná história jednej vedeckej teórie* (v preklade Vladimíra Kováča), ktorá prináša historický pohľad na prameň modernej evolučnej teórie i na to, ako postupne sama teória „evolvovala“. Larson prístupným spôsobom čitateľovi vysvetľuje, ako kumuláciou argumentov získaných v rôznych odboroch vedy získala evolúcia svoj štatút nevyvrátenelného faktu, o ktorom už dávno nie je dôvod polemizovať. Evolučná bioló-

gia však nie je len jednou z mnohých biologických disciplín, ale predstavuje platformu, ktorá umožňuje spájať jednotlivé fakty do ucelenej koncepcie. Ako žiadnu vedeckú disciplínu ju však nemôžeme považovať za uzavretú kapitolu. Odborníci stále živo diskutujú o princípoch mechanizmov podieľajúcich sa na evolučných procesoch. A hoci mnohým aspektom evolúcie zatiaľ dobre nerozumieme, neznamená to, že by sme fatalisticky alebo alibisticky mali prenechať zodpovednosť za naše terajšie neznalosti na nezámeho inteligentného dizajnéra, ktorý, paradoxne, dokáže presne to, čo dnes nepoznáme. Je viac než príznačné, že stúpenci inte-

ligentného dizajnu do svojho arzenálu protievolučných argumentov radi zaraďujú aj to, čo už v súčasnosti evoluční biológovia dokážu uspokojivo vysvetliť čisto prirodzeným spôsobom (napríklad pôvod ľudského oka alebo bičkov bakteriálnych buniek). Iste, mnohé javy v prírode pre nás stále ostávajú záhadné. Na ich vysvetlenie však nepotrebuje nadprirodzené sily či bytosti. Základným poslaním vedy je skúmať tieto záhadu a snažiť sa pochopiť ich prirodzenú podstatu. Tu niet kompromisov. Veda nemôže byť ani politicky korektná, ani demokratická. O vedeckých hypotézach a teóriách sa nehlasuje ani o ich platnosti nerozhoduje väčšina spoločnosti či grémium politickej strany. Vo vede jednoducho nadprirodzené javy nemajú miesto.

Zarážajúca schopnosť ľudí uveriť rôznym, často veľmi naivným predstavám a nadprirodzeným silám je sama veľkou výzvou pre vedecké bádanie. Biologickému významu viery a mýtov v ľudskej prirodzenosti sa na stránkach časopisu *Knihy a spoločnosť* (12/2006, 3/2007, 6/2007) bližšie venoval Ladislav Kováč. Úspech mýtov v rozličných ľudských spoločenstvách naznačuje, že samotná viera môže mať adaptívny

význam v evolúcii. Človek sa snaží pochopiť rozmanité dáta získané svojimi zmyslami, spracovať ich na užitočné informácie a podeliť sa s nimi so svojimi súputníkmi. Ľudí možno považovať za živočíchov rozpoznávajúcich v dátach pravidelné vzory, ktoré transformujú na príbehy. Bez zrozumiteľných a ľahko pochopiteľných koncepcií by dáta získané z rôznych oblastí ľudskej činnosti ostali len obrovským šumom. Mýty prinášajú jednoduché intuitívne koncepcie, ktoré uľahčujú človeku triedenie nových dát a tým aj umožňujú jeho prispôbenie sa okolitému komplexnému prostrediu vrátane spoločnosti, v ktorej žije. Evolučná biológia je často považovaná za historickú vedu opierajúcu sa o porovnávanie vlastností dnešných organizmov a hľadanie fosilných nálezov, ktorá s úsilím detektíva kombinuje získané poznatky do ucelenej predstavy vysvetľujúcej, akou cestou sa evolúcia uberala. Často sa však zabúda, že je rovnako aj experimentálnou vednou disciplínou. Pokusy nám umožňujú testovať formulované hypotézy a tak skúmať povahu evolučných procesov. Viaceré získané výsledky majú dokonca aj bezprostredný praktický význam. Dnes chápeme, ako sa šíria mnohé infekčné choroby, ale aj to, prečo je potrebné vyvíjať stále nové generácie antibiotík. A hoci je to technicky stále ešte dost komplikované, v laboratóriu je možné vytvoriť nové biologické druhy. A rovnako aj transplantovať genómy a meniť tak jeden druh na iný, aj keď zatiaľ len u baktérií. Jedna z nových perspektívnych oblastí vedeckého výskumu, nazvaná syntetická biológia, si dokonca kladie za cieľ dizajn nových biologických systémov a vytváranie nových syntetických druhov mikroorganizmov šitých na mieru pre rôzne praktické aplikácie. Paradoxne sa tak človek, ktorý je sám produktom biologickej evolúcie, stáva jediným známym „inteligentným dizajnérom“. Je na tom niečo nadprirodzené? Alebo je to science-fiction? Určite nie. Ale aj preto dnes, v čase bezprecedentného vedeckého a technického boomeru v doterajšej ľudskej histórii, viac ako kedykoľvek predtým, je čoraz nájostnejšou potrebou spoločnosti kvalitné vzdelávanie a špičkový výskum v prírodných i spoločenských vedách. Je to v záujme každého z nás.

Jozef Nosek

Sergej Vracky, bez názvu, 2005 – 2007

Na politickú grotesku asi nie sme zvedaví

Luba Lesná je novinárka a spisovateľka. Autorka poviedok, monodráma Klytáimnéstra, Báthoryčka, Slová, slová, slová, kníh Únos prezidentovho syna (cena Egona Erwina Kisch), Krátke dejiny tajnej služby, Únos demokracie a Prípad medička. V roku 2006 jej Inštitút pre verejné otázky udelil Cenu za odvahu.

Podme na to od konca. Tak, ako to niekedy robia vo svojom autorskom životopise výtvarníci. Žačnú v katalógu posledným – na výstave uvidíte – a potom strihajú meter smerom dozadu, až k prvej výstave, ku školským časom a skončia svojim narodením. Začnime teda vašou poslednou knižkou Prípad medička (Petrus 2007). Hoci z názvu sa dá tušiť, že sa za ňou skrýva široko medializovaný kriminálny prípad, je to román.

Opustiť publicistický priestor som sa rozhodla až po istom čase. Uvedomila som si totiž, že mám v rukách dostatok výpovedí svedkov a aj dôkazov, ktoré svedčia o tom, že ani jeden z odsúdených Nitranov Ludmilu Cervanovú nezabil. Ale takmer nič som nevedela o tom, ako vražda prebehla naozaj. Kto bol vrah? Na to sú dodnes len indicie. Najdôležitejšou otázkou celého prípadu pre mňa je – ak sú odsúdení Nitrania nevinní, čo podľa všetkého sú, potom kvôli čomu ich komunistická polícia a súdy určili za vinných? Potrebovala štátna moc ich odsúdením niečo ukryť? Prekryť? Zrejme áno, keď rozohrala taký monstruózný proces hneď so siedmimi mužmi a niekoľkými svedkami. Čo zakrývala? Koncom sedemdesiatych rokov sa nahlas hovorilo o arabskej stope v Cervanovej vražde. Prečo? A prečo všetky reči o arabskej stope v polovici osemdesiatych rokov umlkli? A to aj napriek tomu, že polícia arabskú stopu prakticky ignorovala, dokonca nebrala do úvahy svedectvo manželov B., ktorí tvrdili, že videli Cervanovú nastupovať do auta, kde sedeli traja Arabi. A tak som sa pustila do sféry beletrie. Sama som bola prekvapená, že príbeh, ktorý mi v mojom počítači čoraz viac narastal, mal čoraz grotesknejšiu podobu. Áno, nepopieram, prípad vraždy Ludmily Cervanovej je pre mňa zaujímavý tým, že podľa mňa je rukolapným príkladom manipulácie občanov v totalitnom systéme. Príkladom neschopnosti totalitného systému dopátrať sa pravdy. Na vystihnutie tohto fenoménu sa mi beletristická forma zdala vhodnejšia ako publicistika.

Je naša spoločnosť pripravená na takúto reflexiu svojej minulosti, má o ňu záujem?

Neviem posúdiť, aký je záujem. Mne sa zdá, pravdupovediac, pomerne malý. Vydavateľ však je spokojný. Tak si vyberte. Pravdou ostáva, že väčšina čitateľov, ktorí sa so mnou potrebovali o knižke rozprávať, jej uverili natoľko, že ju zobrali za holú realitu. A dokonca sa poniektorí pustili do hádky, že to a to som si predsa nevymyslela. V knižke to tak je, oni si to v nej prečítali, a preto je to pravda. Presvedčili sa o tej pravde čierne na bielom, tak nech ich nepočujem. A to možno tiež chápať ako pozitívny ohlas. Môžem sa popýšiť tým, že mojej knihe veria moji čitatelia väčšmi ako mne. Hádám ešte čosi – kniha už od prvopočiatkov narážala na prekážky. Mala spočiatku problém, aby vôbec vyšla. Vydavateľia podľa mňa neverili, že čosi ako groteska na bývalý režim môže mať komerčný úspech. Až po kľaf sa jej neujalo vydavateľstvo Petrus

a nenašli sa sponzorky – Oľga Valková a Karin Volková. Nevie, nevie, či by bez ich veľkorysej pomoci vôbec uzrela svetlo sveta.

Príbeh vašej knihy sa začal, keď sme my boli ešte deti, kulminoval, keď sme boli mladí. Potom prišiel November '89, potom plus 18 rokov, a my už máme deti veľké. Viete, alebo sa o to nestaráte, akému publiku predkladáte svoju víziu?

Je to skvelá otázka. Áno, naša generácia má problém s touto kauzou, pretože sme s ňou takpovediac rástli. Ale opakujem, príbeh v mojej knihe je politická

žijeme v dobe komercializácie umenia. V dobe stupídnych a ešte stupídnejších reality show bez akéhokoľvek poslania či stupídnych návratov do estrád typu Ein Kessel Buntes. A tak si mnohí hovoria – nech si súkromné televízie pre sledovanosť (a zisk) robia s umením, čo chcú, je to napokon pre nich možno otázka holej existencie. Ale prečo nám verejnoprávna televízia predostiera nevkus na kvázi bombastickej scéne s primitívnymi choreografickými číslami, za ktoré by sa naozaj nemusela hanbiť žiadna štátna totalitná televízia? Keď som napríklad občas pozerala reláciu Mój najmilší hit, mala som pocit, že groteska na totalitné časy z mojej knižky ožila a vyrobila túto estrádu. Takú nevkusnú, až je groteskná. Najzarážajúcejšie pre mňa je, že mnohým sa estráda páči. STV je spokojná, pretože má vysokú sledovanosť. Ja spokojná nie som. Obávam sa o umenie, teda aj o literatúru na Slovensku, ak budeme dlhšie sledovať podobné nevkusy.

Nemôžem si samozrejme nevšimnúť, že žijeme v spoločnosti, ktorú stále

s historikom Ivanom Kamencom. On ma na tento aspekt upozornil. Čoraz viac som presvedčená, že mal úplnú pravdu.

Denacifikáciu ani deobševizáciu sme nezažili. Ako satelit kdekoho zažívame kontinu. Takže ešte raz – kam smerovala vaša knižka a komu?

Smerovala mojej generácii. Ale aj dnešným mladým. Aby sme si uvedomili hrôzy totalitného systému. Každý totalitný systém je podľa mňa zvrátený. Zvrátene zneužíva svojich obyvateľov. Akýkoľvek sentiment voči nemu nie je na mieste. Kniha smerovala každému, komu záleží na tom, aby sa za vraždu odsudzovali vrahovia a aby nevinní ľudia netrčali vo väzniciach.

Už hádam môžeme cúvnuť v čase. Napísali ste knihu o Róbertovi Remiášovi, ale aj iné.

čím bol do šesťdesiateho ôsmeho roku môj otec. Novinárkou. Je len pochopiteľné, že som začala v kultúre, keďže dovtedy som sa venovala literatúre a divadlu.

V 80. rokoch ste písali rozhlasové hry, poviedky...

Áno, aj to je pravda. Zakaždým však ktosi musel predychať, že som dcéra Ervína Lesného, ktorý v auguste 1968 počas okupácie po odovzdaní budovy Slovenského rozhlasu organizoval rozhlasové vysielanie cez prenosové vozy. V denníku Práca mi napríklad povedali: No, dobre. Píš kritiky. Z inscenácií v Prešove a Zvolene. Tam nikto nechce chodiť. A bolo. Začala som písať kritiky. Tak som sa dostala k divadlu. K písaniu rozhlasovej hry či monodrámy. Divadlo sa stalo mojou veľkou láskou. Mala som česť robiť aj s Milošom Pietrom ako dramaturgička. Miloš Pietor bol mimoriadne talentovaný, vzdelaný človek. Bez prehánania, v mojich očiach bol génius. Dodnes si to myslím. A dodnes, keď vojdem do hociktorého divadelného priestoru, začnem dúfať, že ho tam stretnem. S poviedkami to bolo inak. Tie mi uverejnila Oľga Feldeková. Tá nezaváhala ani na minútu. Hoci všetko o mojom otcovi, pravdaže, dobre vedela.

Ako ste teda študovali?

Komplikovane. Študovala som len vďaka páňovi Serdulovi, vtedajšiemu

Foto archív K&S

groteska a nie faktografická publicistika o záhadnom zavraždení sympatickej mladej medičky.

Veľa z románov, ktoré mám rád, vychádzali najprv na pokračovanie (Balzac, Dumas, Foglar). Čo ten váš?

Som novinárka. Milujem novinový papier. Veľmi by som sa potešila, keby Prípad medička vychádzal na pokračovanie. Dva, tri úryvky z neho už vyšli. Jeden na internetovej stránke moravského časopisu Rozrazil a jeden v časopise Mosty, ktorý, žiaľ, nedávno zanikol. Dostala som už ponuku na divadelnú dramatizáciu, čomu som sa tiež náramne potešila. Takže uvidíme. Príbeh má žiť, má sa rozprávať, hrať, čítať. Aj úryvkovito v tej najlacnejšej podobe.

To nás automaticky privádza ku vkusu dnešného publika, ako aj k tým, ktorí ho vytvárajú pod zámkou: čitateľ/divák/poslucháč to žiada.

riadia mnohí z tých, čo nesú zodpovednosť za páchanie zločinov nielen kultúrnych, ale aj kriminálnych. Keby sa akýmsi nedopatrením stalo, že ktorýsi súd by povedal, že jeden z odsúdených za vraždu Cervanovej alebo aj všetci sú nevinní, čo by urobil štát? Obnovilo by sa vyšetrovanie?

Som veľmi skeptická, že by k tomu mohlo dôjsť. Neverím, že by sa tak stalo. Vráťam sa k predošlej odpovedi. Ak sa väčšine obyvateľov páči niečo také nevkusné, ako je Mój najmilší hit, ktorý naozaj pripomína východonemeckú estrádu Ein Kessel Buntes, potom si myslím, že naša spoločnosť má ešte veľa sentimentov voči bývalému režimu. Napokon, moja generácia v totalitnom nevkuze vyrastala. A možno si naň práve preto so sentimentom rada zaspomína. Pripomína jej totiž obdobie, keď bola mladá a keď si myslela, že jej celý svet leží pri nohách. Niekoľkokrát som sa o sentimentálnom spomínaní dnešnej strednej generácie zhovárala

Bude to znieť pateticky, ale aj v prípade Róberta Remiáša mi išlo o to, dopátrať sa pravdy. A v neposlednom rade upozorniť na pokus o zneužívanie štátnej moci v polovici deväťdesiatych rokov. Dodnes sme nedokázali zodpovedných za toto markantné zneužívanie moci potrestať. Dodnes sme nepochopili, že ak sa v demokratickom systéme markantne zneužíva moc a neoznačí sa vinník, ide o systémovú chybu. A chyby treba odstrániť, lebo ak sa tak nestane, ako pravidlo sa opäť kdesi vynoria. Opäť sa čosi podobné ako zneužívanie moci uskutoční.

Po Nežnej revolúcii ste pracovali v novovzniknutých novinách Verejnosť ako kultúrna redaktorka.

Áno, to je pravda. Počas totality som robila literárnu a divadelnú kritiku a robila som to s láskou. Vtedy som nechcela a ani nemohla byť politickou či dokonca investigatívnu novinárkou. Hneď po revolúcii som sa pokúsila stať sa tým, čím som vždy chcela byť. Tým,

predsedovi strany Filozofickej fakulty UK. Ten ma prijal na vlastnú zodpovednosť. Bez neho by ma kvôli otcovi na štúdiá neprijali. Doteraz som mu za to vďačná. A aj kvôli nemu si myslím, že s odsudzovaním napríklad vtedajších straníckych funkcionárov treba nájsť opatrne. Život ani v tých časoch nebol čierno-bielý a ani väčšina ľudí nebola čierno-biela.

A čo rodičia? Aké ste mali detstvo?

Moji obaja rodičia boli veľmi silní, pekní ľudia. Život oboch poznačili veľké dejinné zvraty, ktoré sa diali na našom území v 20. storočí. Možno to je dôvod, prečo nenávidím akúkoľvek manipuláciu. Prežívanie jedinca v strednej Európe počas celého minulého storočia, jeho odolávanie tým najradikálnejším diktatúram, to je veľká výzva pre spisovateľov. Pre umelcov vôbec. Mám pocit, že sme ešte na túto výzvu tu na Slovensku nereagovali dostatočne.

Za K&S sa zhováral Fero Guldan

Hľadanie čistinky v globalizačnej húštine

Globalizácia sa stala inflačným slovom. Skloňuje sa natoľko často a v rôznych súvislostiach, až sa mení na nálepku, ktorou môžeme pohotovo zaplátať drobnú, ale aj väčšiu argumentačnú neistotu.

- ▲ Rüdiger Safranski
- ▲ **Koľko globalizácie unesie človek?**
- ▲ Preklad Júlia Lauková
- ▲ Kalligram 2006
- ▲ 96 strán
- ▲ 116 Sk

né? Filozofi by v nich identifikovali primárne pôvodného: Safranski prekladá do moderného jazyka a kontextu odkazy Kanta, Hegela, Nietzscheho, Heideggera či Adorna, pričom jeho vlastné myšlienky sa akoby strácajú v azda trochu príliš „organicky“ plynúcom texte. Autor v jednom rozhovore poznámenal, že by ocenil, keby na nemeckých univerzitách bolo trochu menej cítiť vplyv anglosaskej filozofie. Jej dôraz na zreteľnosť a dôsledné zdôvodnenie tvrdení však možno považovať aj za známku istej akademickej disciplíny, ktorá Safranského textu chýba.

Snaha o prepájanie analytickejších pasáží so zrnkami príkladov až príčasto ústi do záverov, ktoré intelektuálne nič nové neprinášajú, v dôsledku čoho text chvíľami sklzáva do banálnych tvrdení. Esej Individuum a jeho imunitný systém sa napríklad začína definíciou podstaty liberálnej demokracie, v ktorej má individualizmus normatívny charakter. Rozličnosť ľudí

ného nad-Ja „operuje z výšky“, ako to bolo napríklad počas vojny na Balkáne. Safranski hovorí o „mediálne zhysterizovanom a spanikárčenom vedomí“, ktoré sa dožaduje čoraz bujarejšieho predstavenia. A tak, poznamenáva, sa napríklad aj taký terorizmus popri konkrétnej rovine objavuje aj v rovine symbolickej a rovnako dôležité ako samotné akcie sú správy o nich. Môžete sa nechať unášať kultivovaným jazykom, peknými metaforami, literárnymi vsuvkami, no prevládajúci pocit, aký vo vás eseja zanechá, sa veľmi podobá tomu, aký máte z príjemného rozhovoru – v kaviarni, nie v krčme.

Safranského text je intelektuálnym cvičením, ktoré nás však nikam

neposúva. Výnimkou z tohto pravidla sú azda tri posledné eseje Hústina a čistina, Bludičky nad čistinami a Vytvoriť miesto, ktoré ponúkajú zážitok filozofickej poézie. Autor sa v nich skutočne pokúsil uvažovať o typoch úzkosti, s ktorými bojuje človek žijúci v globalizovanom svete, vo veľkom celku, z ktorého niet úniku. Čistina je Heideggerovo miesto pravdy, priestor na rozmýšľanie, priestor na objavenie vlastnej slobody. Safranski sa tu opäť zaoberá problémom vzťahu jednotlivca a celku, ktorý spája všetky eseje. Načrtáva, ako sa k problému individuálnej slobody postavil Rousseau, veriaci vo všeobecnú vôľu a jednu veľkú slobodu, ktorá harmonicky spája slobody jednotlivcov, takže skutočné Ja ostáva zastreté v spoločenskom celku, a ako Marx, podľa ktorého k slobode vedie cez spoločenský proces hnaný konfliktom práce a kapitálu. Ani jedno, ani druhé riešenie však na „čistinu nevedie“. Faktom, ktorý si treba priznať, je, že sme zabúdli, a tak sa môžeme buď zastaviť a začať hľadať „naozajstné“ Ja a vystaviť sa riziku, že ešte väčšmi zabúdime „cestou dovnútra“, alebo pokračovať ďalej a snažiť sa dosiahnuť

rast a pokrok. Treťou možnosťou je ostať na mieste a pokúsiť sa „vyklčovať si čistinu“. Naš sprievodca nám pri tom sympaticky odporúča osvojiť si názor, že dejiny nesmerujú k nijakému cieľu, ktorý na nás čaká kdesi v hrozivej budúcnosti. Odporúča hľadať „vlastný príbeh“, formovať vlastný život a cez tento individuálny rozvoj sa snažiť prispieť k premene sveta v človečenstvo. Veľmi pekne tieto rady vypointuje na záver, kde odporúča udržať si od globalizácie odstup, udržať odstup medzi ňou a našimi životmi a pripojiť ju k nim len akosi voľne – dvoma pomlčkami.

Text aj recenzia teda majú svoj malý happyend, ktorý však možno skalit povzdychom. Rüdiger Safranski je v Nemecku, ale aj v anglosaskom prostredí známy ako autor kvalitných intelektuálnych biografii Friedricha Nietzscheho, Arthura Schopenhauera a predovšetkým Martina Heideggera, ktorá je považovaná za jednu z najlepších biografii tohto filozofa vôbec. Prečo ostali čitatelia na Slovensku odsúdení na preklad nie práve najlepšieho príkladu autorovej spisby, preto ostáva záhadou.

Barbora Čerňušáková

Tí, ktorí by radi prenikli k podstate veci a venovali sa úvahám o tom, čo globalizácia robí s človekom, by sa možno mohli potešiť po prečítaní ab-

Môžete sa nechať unášať kultivovaným jazykom, peknými metaforami, literárnymi vsuvkami, no prevládajúci pocit, aký vo vás eseja zanechá, sa veľmi podobá tomu, aký máte z príjemného rozhovoru – v kaviarni, nie v krčme. Safranského text je intelektuálnym cvičením, ktoré nás však nikam neposúva.

straktu na zadnej strane útlej knižky Rüdiger Safranského, ktorý sľubuje pomoc pri zorientovaní sa „v nápoje dojmov a hrozieb“. Tak, ako nie každý kaviarský rozhovor či výmena listov dopadne vždy dobre, keď sa ich ktosi rozhodne premeniť na literatúru, ani prepis vnútorného monológu sčítaného priaznivca fenomenológie nemusí byť nevyhnutne kvalitnou filozofickou spisbou. Pri čítaní Safranského eseji si čitateľ môže oprávnene klásť najmä otázku: Komuže sú tieto úvahy urč-

je považovaná za dobro, ktoré treba chrániť, čomu sa napokon podriaďuje aj celok, ktorého zmyslom je zabezpečiť rozvoj jednotlivca. Človek by sa nemal „rozplynúť v celku“, ale „stať sa celkom“, na čo však potrebuje „silu na sebaohraničenie“, teda akúsi imunitu. V globálnom veku však túto imunitu stráca. Príkladom sú médiá prinášajúce okruh vzručov, na ktoré jednoducho nie je možné reagovať konaním, čo má zásadný vplyv na morálku. Človek sa stáva necitlivejším, morálka západ-

Sergej Vracký, bez názvu, 2005 – 2007

História histórie

Martin Nodl sa napriek svojmu relatívne mladému veku už pevne etabloval v českej historickej spisbe. Jeho bádateľský záber je veľmi široký, o čom svedčia vedecké štúdie i monografie rôznorodých tém (v minulom roku mu vyšli napríklad Tři studie o době Karla IV., Argo, a Sociální aspekty pozdně středověkého městského přístěhovalectví, Filosofie), no zameriava sa najmä na oblasť sociálnych dejín. Vo svojej najnovšej knihe sa sústredil na poznávanie myšlienkových postupov historikov pôsobiacich v Čechách v 19. a 20. storočí.

- ▲ Martin Nodl
- ▲ **Dějepisectví mezi vědou a politikou.**
- ▲ CDK 2007
- ▲ 264 strán
- ▲ 345 Sk

Autor sa v nej zaujímal najmä o počiatky a formovanie bádateľského smeru v historiografii výskumu sociálnych dejín. Nodl vychádza z presvedčenia, že spôsob myslenia historikov je veľmi úzko prepojený s dobovými spo-

ločenskými predstavami a politickými podmienkami a je to práve spoločensko-politická a kultúrna atmosféra v krajine, ktorá tvorí podhubie historického uvažovania a výrazne ovplyvňuje charakter prác historikov, ich metodologické východiská i koncepcie ich interpretácií. Zároveň dodáva, že práce historikov nikdy nie sú hodnotovo neutrálné, i keď to mnohí vehementne deklarujú.

Prvú časť knihy Zrození tvoria tri samostatné štúdie. V prvej z nich sa M. Nodl venoval významnej osobnosti českej historiografie V. V. Tomkovi, jeho metodologickým východiskám, spôsobu uvažovania a písania o dejinách. Zároveň sa sústredil na premenu v hodnotení jeho prác českými historikmi pod vplyvom meniacej sa spoločensko-politickej situácie v krajine. V ďalších dvoch kapitolách vystupuje do popredia autorova snaha postihnúť počiatky a formovanie nového bádateľského smeru v stredovekej historiografii – výskum sociálnych javov. Upozor-

ňuje čitateľov na vplyv vtedy novej vednej disciplíny sociológie na formovanie tohto nového trendu v histórii.

V knihe autor podrobil značnej kritike mnohé práce českých historikov 70. a 80. rokov minulého storočia a najmä ich návrat k faktografickému dejepisectvu, ktoré umožňovalo presadiť myšlienku, že akékoľvek teoretické uvažovanie a sledovanie nových metodologických inovácií vlastne nevedie k hlbšiemu poznaniu.

V druhej časti nazvanej V zajetí marxizmu sa autor sústredil na vývoj českej historiografie po druhej svetovej vojne. Sledoval, akým spôsobom sa po roku 1948 menili tie koncepcie a interpretácie dejín neskorého stredoveku, v ktorých sa dôraz kladol predovšetkým na sociálne konflikty

a hľadanie ich príčin. Upozornil čitateľov aj na fakt, že zdôrazňovanie týchto konfliktov bolo typické pre všetky typy moderných totalitných systémov, ktoré sa v 20. storočí v Európe presadili. Značnú pozornosť v tejto časti venoval výraznej osobnosti českej historiografie Františkovi Grausovi, ktorého považuje za najvýznamnejšieho a zároveň najrozporupnejšieho českého historika po druhej svetovej vojne. V tejto časti sa objavujú aj autorove úvahy o príči-

bádania, ale súčasným trendom v histórii, presnejšie v sociálnych dejinách. V tejto časti sa autor snažil čitateľovi predstaviť novátorské prístupy súčasnej historiografie – prozopografii, mikrohistórii a sociálne dejiny umenia – predovšetkým na podklade zahraničnej historickej literatúry. Veľmi podrobne vysvetlil jednotlivé smery, v čom sú podobné a v čom sa odlišujú. Taktiež upozornil, že všetky uvedené trendy sú stále v procese formovania a je ich možné vnímať v niekoľkých rovinách.

V knihe autor podrobil značnej kritike mnohé práce českých historikov 70. a 80. rokov minulého storočia a najmä ich návrat k faktografickému dejepisectvu, ktoré umožňovalo presadiť myšlienku, že akékoľvek teoretické uvažovanie a sledovanie nových metodologických inovácií vlastne nevedie k hlbšiemu poznaniu. Zároveň autor predstavil i práce historikov, ktoré boli napriek nepriaznivým podmienkam ovplyvnené novými impulzmi, najmä školou Annales a ktoré prispeli k formovaniu jeho chápania sociálnych dejín stredoveku. Kritickosť vyjadrení je však u M. Nodla podporená erudíciou a rozhladenosťou v skúmaní problematiky, čo umožnilo autorovi nájsť nové podnety a otvoriť ďalšie možnosti výskumu v oblasti sociálnych dejín.

Hana Chorvátová

Kronika vzkrieseného kontinentu

toriografii je to, že pokrýva skutočne celý svetadiel a neobmedzuje sa len na veľké štáty, ale venuje sa aj často obchádzaným regiónom, ako sú napríklad Škandinávia alebo Pyrenejský polostrov, a zaraďuje ich do širšieho kontextu. Široký geografický rozptyl knihy považujem za dôležitý aj preto, že európske vzdelávacie systémy sú pomerne etnocentrické a často zanedbávajú aj najbližších susedov. Veď koľko sa toho v škole dozvieme o dejinách a kultúre Poľska alebo Ukrajiny?

Judt sa však nevenuje len revolúciám, voľbám, diplomatickým rokovaniam či ekonomickým opatreniam. Zaslúženú pozornosť dostávajú aj obyčajní ľudia, ktorí sa zmenám okolo nich nielen prizerali, ale sa na nich aj sami podieľali alebo sa ich dožadovali. Zrkadlom každej epochy je aj to, ako ľudia trávia svoj voľný čas a Judtovej pozornosti neušli ani také zaujímavosti ako vývoj návštevnosti kín v jednotlivých štátoch, prípadne postupný ústup filozofov z piedestálu, ktorí už nedokážu zburcovať verejnosť tak ako v 60. rokoch.

Pre mnohých prekvapujúco môže vyznieť jeho záver, že azda jedinou oblasťou, kde Európania javia skutočný záujem o dianie v iných štátoch, je šport. V tomto je dominantný futbal, ktorý je jednak najobľúbenejší a odchod hráčov za hranice je v ňom najrozšírenejší. V tejto súvislosti by si však aspoň čestnú zmienku zaslúžil Jean-Marc Bosman, ktorý aj za cenu vlastnej kariéry a rozpadu rodiny ostatným toto právo vybojoval.

Zmena na nepoznanie
Ďalším pozitívnym a dôležitým prvkom Povojnovej Európy je, že autor nezabúda pripomenúť, ako veľmi sa starý kontinent za šesťdesiat rokov zmenil. Dnes, keď už si často nedokážeme spomenúť, ako sme mohli ešte pred desaťročím úplne bezproblémovo fungovať bez mobilných telefónov a internetu, nám Európa tesne po vojne, keď v mnohých štátoch bola luxusom ešte aj dnes taká samozrejmá ako chladnička, musel pripadať ako vzdialený stredovek.

Pre Judta je podstatným aspektom povojnového vývoja Európy práve jej stav v roku 1945. Na rozdiel od prvej svetovej vojny tá druhá totiž oveľa viac ovplyvnila aj život civilistov. Desiatky miliónov Európanov museli zažiť psychické alebo fyzické poníženie vo forme vojenskej okupácie, nútených prác a deportácií do koncentračných a vyhľadzovacích táborov. „Normálny“ život v Európe podľa Judta znamenal porušovanie zákonov, ktoré zaviedli okupanti a ich prisluhovači.

Koniec vojny teda nebol ani zďaleka rýchlym vyslobodením. Mnohé štáty trpeli akútnym nedostatkom mužov, čo viedlo k zmene spoločenského postavenia žien, ktoré vykonávali povolania dovtedy výlučne mužské. Vyhnúť sa nedalo ani súdnej a mimosúdnej pomste za krivdy a zločiny napáchané počas vojny. Denacifikácia a odsun alebo výmena obyvateľstva dodnes vyvolávajú horkosť v ústach a sú stále ľahko zneužiteľnou politickou zbraňou.

V tomto kontexte je relatívne rýchla obnova Európy veľkým úspechom, ktorý mal niekoľko zdrojov. Takpovediac domácim, európskym liekom bolo, že prvý raz sa komplexne riešilo sociálne zabezpečenie obyvateľstva. Vybudovali sa tak základy sociálneho štátu. Tony Judt dokonca tvrdí, že je to práve európsky model spoločnosti, najmä v kontraste s americkým modelom, ktorý drží Európanov pohromade.

Vo svojej embryonálnej podobe však európsky sociálny štát dostal výdatnú injekciu vo forme Marshallovo plánu, ktorý zanechal u Európanov dvojité dedičstvo. Na jednej vďačnosti Američanom za pomoc, na druhej strane v istých kruhoch aj antipatiu

a podozrenie, že USA tak urobili z pozície ekonomickej sily, ktorú podľa nich zneužívali. Faktom však zostáva, že európska ekonomika sa ozdravila práve v rokoch Marshallovo plánu.

Dve Európy

Vtedy však už západná a východná časť kontinentu kráčali opačným smerom a čoraz viac sa od seba vzdalovali. Na ovládnutí strednej a východnej Európy komunistami je fascinujúce najmä to, že v niektorých štátoch, napríklad Maďarsku alebo Bulharsku, mali komunistické strany zopár stovák členov. Zaradili sa však do rôznych ľudových alebo národných frontov a podarilo sa im obsadiť mnohé kľúčové ministerstvá. Neskôr sa zlúčili s etablovanými socialistickými a sociálnodemokratickými stranami, ktoré neskôr rozložili zvnútra a prerobili na vlastný obraz.

Azda najcennejším Judtovým príspevkom k modernej európskej historiografii je to, že pokrýva skutočne celý svetadiel. Považujem to za dôležité aj preto, že európske vzdelávacie systémy sú pomerne etnocentrické a často zanedbávajú aj najbližších susedov.

Tak ako to v Európe vrelo na politickej scéne, veľký pohyb nastal aj na kultúrnej a literárnej scéne. Socialisticky a komunisticky zameraní filozofi a umelci mali pocit, že dejiny sú na ich strane a definitívne víťazstvo ich myšlienky je blízko. Solídnu pozíciu mali aj tradiční konzervatívci, zatiaľ čo rôzne reakcionárske prúdy boli odstavene na okraj diania. Výstižným obrazom uzdravujúcej sa, ale ešte stále bolestivo zranenej Európy bola lyrická kinematografia, zobrazujúca nereálny, priam až rozprávkový svet.

Viac než filozofické alebo literárne dilemy však bežných obyvateľov trápiť, akým smerom sa uberá ich životná úroveň, a práve tu bol rozdiel medzi európskym Východom a Západom najpriepastnejší. Zatiaľ čo na Západe ľudia prechádzali z poľnohospodárstva do služieb, v Československu podiel ľudí zamestnaných v službách poklesol. Motorom európskej prosperity bol rýchly demografický rast, podporený ešte aj masovou imigráciou.

Východná Európa sa, naopak, zamerala na ťažký priemysel. Jej výroky boli vzhľadom na ich (ne)kvalitu takmer neexportovateľné mimo RVHP a niektorých štátov tretieho sveta. To viedlo k tomu, že socialistické štáty museli nakupovať tvrdú menu, čím sa neúmerne zadlžovali, s katastrofálnymi následkami pre budúcnosť.

Udupaná iskierka nádeje
Bolo len otázku času, kedy vývoj vo východnej Európe povedie k snahám o zmeny. Ako prví sa k takémuto, ako sa neskôr ukázalo osudnému, kroku podujali Maďari. Judt tvrdí, že maďarské udalosti z roku 1956 zlyhali nie preto, že by Sovietom príliš prekážala liberalizácia ekonomiky alebo vyhlásenie neutrality, ale najmä ich snaha o pluralizáciu spoločenského života. To bola z pohľadu Moskvy smrteľná hrozba pre ostatné komunistické strany v regióne a prvý krok k rozkladu ich monopolného postavenia.

V prípade Pražskej jari roku 1968 sa podľa Judta stalo reformátorom osudným to, že uverili vlastným ilúziám o tom, ako sa situácia vyvinie. Za ich najzávažnejšiu chybu považuje ich nádej, že sa podarí udržať si Moskvu na dištanc. Nepodarilo. Ak bol v 60. rokoch marxizmus vo všetkých jeho odtieňoch, podobách a interpretáciách najvplyvnejším filozofickým smerom v Európe, tak príchod sovietskych tankov do Prahy označuje Judt za smrť duše komunizmu.

Zároveň vyhlasuje šesťdesiate roky za éru odklonu od ideologickej politiky. Tak ako bola v roku 1945 zdiskreditovaná pravica, rovnako stratila po roku 1968 tvár ľavica. Nadišiel čas na zmenu. Jedným z prelomových bodov sa stala Konferencia o bezpečnosti a spolupráci v Európe. Hoci na prvý pohľad z nej vyšiel ako víťaz Sovietsky zväz, keď získal záruky nezasahovania do vnútorných záležitostí. Na druhej strane sa však zaviazal rešpektovať ľudské práva a základné slobody.

Východoeurópski disidenti (alebo aspoň kritici vládnuceho režimu) tak získali účinnú zbraň, ktorú sa postupne naučili používať, aj keď osud Charty 77 ukázal, že represívne režimy si o tom často mysleli svoje. Stratégia dožadovania sa tých práv, ktoré boli v danom štáte formálne zakotvené, sa stala najrealistickejšou cestou. Žia-

Československa na rozdiel od mnohých domácich aj zahraničných autorov nevidí vo svetle snahy o nezávislosť, ale ako výsledok nekompatibilnosti ekonomických programov ODS a HZDS. V podstate prijíma tézu, že to bol Václav Klaus, kto vmanévroval Vladimíra Mečiara do situácie, keď uznal, že bude lepšie federáciu rozdeliť.

Na celom transformačnom procese v strednej Európe oceňuje to, že hoci sa nepodaril bez chýb, prekvapujúce bolo už to, že sa vôbec uskutočnil. Akademici totiž strávili desaťročia premýšľaním, ako sa z kapitalizmu vyvinie socializmus, ale nikomu akosi neprišlo na um uvažovať o opačnej ceste, a tak sa všetko robilo za pochodu systémom pokus – omyl.

Pohľad do budúcnosti
V záplave faktov a postáv, ktoré knihu zaľudňujú, sa dajú odpustiť aj chybičky, ktoré sa v pôvodnom texte kde-tu objavajú (napríklad prezidenta vojnového slovenského štátu vytrvalo nazýva Józef Tiso), čo z veľkej časti opravou alebo vydavateľskou poznámkou rieši slovenské vydanie.

Záver knihy je v podstate dlhou esejou o tom, aká je Európa dnes. Oveľa slobodnejšia, bohatšia a prepojenejšia ako na konci vojny, ale napriek tomu obsahuje v sebe ešte niekoľko malých Európ. Teraz už však nie sú oddelené fyzickými hranicami štátov, tvoria ich skôr rozdielnosti medzi Európanmi. Na jednej strane generácia Erazmus-InterRail – kozmopolitná, mnohojazyčná, scestovaná, nadšená z moderných technológií a hľadajúca s nádejou do budúcnosti. Na druhej strane nostalgici, hľadajúci stratené istoty minulosti, ktorí sa aj v dôsledku imigrácie cítia ako cudzinci vo vlastnej krajine. A medzi nimi ešte veľa ďalších vzájomne sa prelínajúcich skupín.

Judtov pohľad do budúcnosti je však optimistický. Napriek tomu, že Američania alebo Číňania môžu Európu predčiť vo viacerých oblastiach, nedokážu svetu ponúknuť model vhodný nasledovania. Európania sú v jedinečnej situácii poskytnúť aspoň skromnú radu, ako sa vyhnúť opakovaniu ich vlastných chýb. Aj vďaka tomu môže podľa neho dvadsiate prvé storočie nakoniec patriť Európe. Dost odvážna predpoveď...

Tomáš Mrva

- ▲ Tony Judt
- ▲ Povojnová Európa. História po roku 1945
- ▲ Preklad Lucia Najšlová
- ▲ Slovart 2007
- ▲ 856 strán
- ▲ 499 Sk

K keď som sa svojho času hlásil na vysokoškolské štúdium histórie, boli skúšajúci dosť zaskočení tým, že sme to na gymnáziu v dejepise dotiahli až po rozpad Československa. Povzdychli si, že väčšina skončila pri druhej svetovej vojne. Ak aj povojnové dejiny mali ich učitelia v pláne, tak často padli za obeť branným cvičeniam a školským výletom na konci ročníka.

Je to pomerne paradoxné, pretože práve nedávna minulosť by mala byť pre nás zaujímavejšia a prínosnejšia ako bitka na Bielej hore. Zároveň je však aj nebezpečnejšia, pretože jej účastníci sú ešte stále medzi nami a hodnotiť Klauza s Mečiarom z historického hľadiska nie je to isté, ako hodnotiť Beneša s Hlinkom, aj keď v zrkadle nedávnych udalostí sa zdá, že v tom až taký veľký rozdiel nie je.

Britský historik Tony Judt si však takýmto malichernosťami hlavu nelámá a jeho knihu Povojnová Európa s podtitulom História po roku 1945 možno bez váhania nazvať kronikou našej súčasnosti. Hoci Judt neprináša žiadne veľké objavy ani sa nesnaží prísť s nejakou prevratnou novou interpretáciou udalostí, už len samotným rozsahom (text anglického originálu sa končí na strane 830 a nasleduje sto strán odporúčanej literatúry a index) si jeho práca zaslúži obdiv.

Azda najcennejším Judtovým príspevkom k modernej európskej his-

Sergej Vracký, Berlín 2007

História s otáznikmi

Čo sú veľké otázky histórie? Podľa akého kritéria ich definovať a prečo je potrebné sa nimi vôbec zaoberať? Aj keď triezvo – skepticky pripustíme, že na tieto otázky existuje odpoveď skôr nie ako áno, s chuťou som sa začal do knihy, ktorá sa odpovede pokúša poskytnúť.

Kniha je plodom tímovej práce, čo ju zachránilo od zdĺhavého monológu v rovine teoretizovania. Je nastavená na hľadanie podstaty a zmyslu histórie ako vedy, ale i jej najznámejších prejavov. Rozoberá vodcovstvo, význam osobnosti a aspekty úspešnej vlády v dejinách. Kapitoly sú venované pokusu generalizovať zrod civilizácií, impérií a revolučných pochodov. Hľadajú zovšeobecnenia platné pre definovanie hospodárskych kríz, účinných zákonodarstiev, nacionalizmu, príčin vojen a víťazstiev v nich. Ďalšími témami sú úvahy nad príťažlivosťou a úlohou náboženstiev a intelektuálnych hnutí v dejinách, analyzovanie príčin kultúrnych vzplanutí a vplyvu technického pokroku na spoločenské zmeny. Podľa autorov patria k veľkým otázkam aj hľadanie miery vplyvu súkromného života na život verejný, fyzickej dispozície človeka na kultúrne zmeny a zemepisnej polohy na miestne dejiny. Knihu zakončuje úvaha, či sa môžu dejiny vôbec niekedy skončiť, ktorá čitateľa navracia k počiatočnej otázke – Čo je to vlastne história?

Každý z vybraných veľkých otázok histórie sa venuje jeden z prizvaných dvadsiatich odborníkov

z oblasti dejín, životného prostredia a medzinárodných vzťahov, ktorí v súčasnosti pôsobia na rôznych anglických a amerických univerzitách (napr. Cambridge, Oxford, London, Austin, Los Angeles). Do projektu sú zapojení tiež špecialisti na politológiu, antropológiu, archeológiu, kresťanstvo, umenie, humanitné a sociálne vedy. Výklad na mňa zapôsobil dynamicky vďaka stručnosti odborných výkladov, ako i komentárom od jednotlivých členov redakcie Times Higher Education Supplement alebo nezávislých publicistov.

Kniha rozvíja teoretické myslenie potrebné pri preklenutí úskalia súčasnej historiografie, ktorá sa vo svojej fragmentizácii stáva čoraz viac výkonom remesla než skutočnou vednou disciplínou ponúkajúcou spoločnosti uspokojivé východiská.

Úmyslom editora knihy zrejme bolo vytvoriť dojem vecného diskurzu. Nič nám nebráni dozvedieť sa viac o pohľade z druhej strany Lamanšského prielivu, resp. Atlantiku na dejiny, ktorých sme súčasťou či už ako jednotlivci alebo súčasť národa či kontinentu. Pre mňa osobne bolo zaujímavé čítať o názoroch, ktoré nepokladajú marxistickú školu za skompromitovanú. Prečo? Uvedené názory sa sformovali v prostredí, ktoré nebolo zasiahnuté komunistickou diktatúrou. Prednášatelia ich nepropagujú, naopak, porovnávajú

s postojmi iných historických škôl ako napr. whigovskej či francúzskych Annales. Jednoducho môžete sledovať súboj argumentov obhajujúcich ten či onen hybný faktor ľudských dejín.

Veľké otázky histórie neašpirujú na absolútne odpovede. Poskytujú výklad o ľuďoch, ktorí významne prispeli do procesu formovania filozofie dejín. Kapitoly sú písané štýlom, ktorým sa začína zoširoka, ale pritom ojedine sa aj niečo konkrétne dopovie. Napr. autor začína zdôrazňovaním strategickej kultúry

Afriky alebo zľahčenie fenoménu križiactva a ignorovanie významu európskeho stredoveku vôbec). Kniha je aj napriek tomu obohacujúca. Živo a názorne interpretuje teoretické poznatky. Rozvíja teoretické myslenie potrebné pri preklenutí úskalia súčasnej historiografie, ktorá sa vo svojej fragmentizácii stáva čoraz viac výkonom remesla než skutočnou vednou disciplínou ponúkajúcou spoločnosti uspokojivé východiská. Veľké otázky histórie nutne odložiť pracovný plášť, usadnúť do kresla v príjemnom prostredí univerzitnej knižnice a s pomocou náučných slovníkov či encyklopédií ponoriť sa do sveta, kde vzdelanie je výsadou a nie sociálnym hendikepom. Proste sa pri čítaní môžete cítiť až aristokraticky noblesne.

Konkrétnej zmienky o Slovensku sa v knihe nedeľujú. Autori narábajú s historickou realitou zjednodušene. Dôkladná analýza detailov a regionálnych špecifik by si totiž vyžadovala okrem štúdia svetoznámych historických a filozofických prác aj vykonanie vlastného archívneho výskumu pre každú oblasť zvlášť. Narušilo by bezproblémové sledovanie globálneho pohľadu, ktorý tvorí centrálnu líniu knihy. Napríklad zásluha na vytlačení Turkov z Uhorska je v knihe sebaisto pripisovaná výhradne Rakúsku. Prítom sa ignoruje fakt, že bola výsledkom dlhoročného vojenského, hospodárskeho a existenčného úsilia všetkých národov, ktorým Habsburgovci v strednej Európe vládli, Slovákov nevynímajúc.

Miro Klobočník

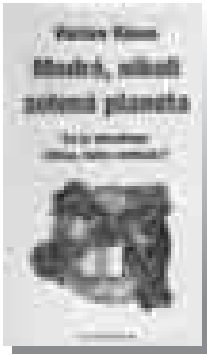

- ▲ Harriet Swainová (ed.)
- ▲ Velké otázky historie
- ▲ Preklad Alena Faltýsková
- ▲ Abonent ND 2006
- ▲ 328 strán
- ▲ 375 Sk

Sergej Vracký, bez názvu, 2005 – 2007

Dva pohľady na horúcu tému

- ▲ Václav Klaus
- ▲ **Modrá, nikoliv zelená planeta. Co je ohroženo: klima, nebo svoboda?**
- ▲ Dokořán 2007
- ▲ 164 strán
- ▲ 294Sk

- ▲ James Lovelock
- ▲ **The revenge of Gaia. Earth's climate crisis & the fate of humanity**
- ▲ Basic Books 2006
- ▲ 177 strán
- ▲ £ 11,89

Horúcou témou môže byť aj horúčka. Podľa Jamesa Lovelocka ňou trpí naša Zem a nevyhnutne potrebuje liečbu. Tá, ktorú navrhuje, je témou rovnako horúcou. Chce ju liečiť jadrovou reakciou.

James Lovelock patrí ku kultovým postavám radikálnych a duchovne založených ochrancov životného prostredia. Tento status si vyslúžil zverejnením knihy Gaia: a New Look at Life on Earth (Oxford University Press 1979). Svoju Gaia hypotézu sformuloval už v roku 1972. Podľa tejto hypotézy Zem predstavuje samoregulujúci sa organizmus, ktorého zložky sú poprepájané spätnými väzbami zaručujúcimi vhodné podmienky na prežitie celku. Organizmu dal meno bohyne Zeme, i keď sám je ateistom. Trocha tým zmiatol časť svojich čitateľov, ktorí jeho teórii mylne pripisujú aj spirituálny rozmer. Lovelock stručne načrtáva svoj koncept aj v tejto knihe, vážni záujemcovia by však mali vyhľadať jeho staršie knihy. Gaia. Nový pohľad na život na Zemi je v českom preklade ešte dostupná.

Lovelock kritizuje vedecký redukcionizmus, ktorý delí objekt svojho pozorovania na časti a analyzuje lineárne kauzálne reťazce. Syntetická veda, ku ktorej sa Lovelock hlási, pozoruje celý objekt v akcii a analyzuje spätnoväzobné cykly, ktorými sú jeho časti poprepájané. Rozhodujúcimi parametrami samoregulácie Gaie sú v jeho modeli zloženie a teplota atmosféry. Tie vytvárajú podmienky na rast rozmanitej flóry, ktorá zase spätne svojim dýchaním ovplyvňuje zloženie atmosféry a tým, do akej miery odráža slnečné svetlo, sa spolupodieľa aj na ustálení istej teploty v atmosfére. Podľa Lovelockovho modelu nastane pri prekročení 500 ppm (particles per milion, teda častíc na milión) oxidu uhličitého v atmosfére bodový zlom v množstve morských rias. Ich rozpad zapríčini uvoľnenie ďalšieho oxidu uhličitého a metánu a súčasne pokles schopnosti oceánov CO₂ absorbovať. Takže zlom v množstve rias bude nasledovaný podobne rapidným, prakticky bodovým zlomom v krivke teploty atmosféry, ktorá poskočí smerom hore. Spolupodieľať sa na ňom budú aj ďalšie parametre ako albedo (schopnosť Zeme odrážať slnečné žiarenie), ktoré klesne dôsledkom topenia ľadovcov. Tým bodovým skokom sa Lovelockov model líši od ostatných klimatických modelov, ktoré predpovedajú spojitý, približne exponenciálny rast teploty a navzájom sa líšia jeho strmostou. V jeho modeli skokový prechod k inej teplote bude

znamenat kolaps Gaie ako komplexného organizmu. To, čo by sa z nej stalo, by už nebolo vhodným prostredím pre väčšinu nám známych a milých foriem života vrátane nás.

Lovelock vo svojej knihe nepoužíva rovnice. Rozpráva o svojom modeli jazykom prístupným každému maturantovi, ktorý nepreflúkal roky školskej dochádzky. Rozpráva o tom, čo s čím ako súvisí. Vzťahy, ktoré popisuje, dávajú zmysel a môžu byť reálne. Rozhodnúť, nakoľko sa blížila k pravde, je bez analýzy rovníc, ktoré samotný model tvoria, mimo možnosti čitateľa. Zaujímavé sú však sú nasledujúce kapitoly, v ktorých Lovelock analyzuje riešenia navrhované inými a ponúka vlastné.

Ak chceme problém Gaie vyriešiť, nesmieme sa priblížiť kritikej hodnote koncentrácie CO₂, ktorou je oných 500 ppm. Dnes je približne 400 ppm a ak bude rásť dnešným tempom, dosiahne kritický prah okolo roku 2045. Hlavným producentom CO₂ je výroba energie. Lovelock prináša argumenty voči väčšine alternatív k tepelným elektrárnám. Biopalivá podľa neho kladú neprímerané nároky na obrábanú plochu. Už dnes ľudstvo využíva polovicu produktívnej pôdy na získanie potravín a dostatočná produkcia plodín na výrobu biopalív by si vyžadovala 4- až 6-krát viac biomasy. Jej spaľovanie navyše narušuje uhlíkový cyklus Gaie a prispieva k nášmu problému. Môžeme namietnuť, že ak aj nedokáže zasobiť celý svet, v menších lokalitách vo vhodných podmienkach môže byť využívanie biomasy veľmi efektívne – vhodné príklady by sme našli hneď v susednom Rakúsku. Veterne elektrárne majú nepriaznivé účinky na svoje okolie a nimi vyrobenú energiu nedokážeme uskladniť na časy bezvetria. Získavanie slnečnej energie je v súčasnosti príliš drahé a ani ju nevieme efektívne skladovať. Vodík je explozívny a nevieme ho bezpečne transportovať.

Aké riešenie Lovelock navrhuje? Podľa neho je najperspektívnejšia energia skrytá v atómových jadrách. Dnes ju získavame zo štiepenia ťažkých izotopov prevažne uránu. V budúcnosti by sme ju azda mohli získavať fúziou jadier vodíka na hélium. Takto ju získava aj naše Slnko. Fúzna elektrárne by neprodukovala rádioaktívny odpad. Autora naplnia optimizmom návšteva v Culham Science Center, kde v roku 2005 videl úspešnú reakciu jadrovej syntézy. Bežala celé dve sekundy a vyrobila pri tom 64 percent energie, ktorá bola potrebná na jej spustenie.

Dnes teda máme k dispozícii štiepne elektrárne. A nemajú dobrú povesť. Podľa Lovelocka to voči nim nie je slušné, veď stoja proti svojim kritikom z rôznych environmentálnych organizácií ako Dávid proti Goliášovi. Poznajúc prostriedky a možnosti tých druhých a tušiac možnosti a prostriedky tých prvých nielen na Slovensku, musím sa pousmiať. Jeho ďalšie argumenty sú menej zábavné. Píše o neškodnosti havárií jadrových elektrární. Na dôsledky černoobylskej havárie podľa neho zomrelo 75 ľudí. Odhady rôznych komisií pracujúcich pre OSN alebo Medzinárodnú komisiu pre atómovú energiu hovoria o štyroch až deviatich tisícoch.

Lovelock sa s ľahkosťou vysporiadať s problémom odpadu z jadrových elektrární. Pre Gaia je podľa neho zľahka zvýšená rádioaktivita benefičná a odpad, ktorý v koncentrovaných peletoch je nebezpečný, by rozptýlený v prírode bol úplne neškodný. Ponúka na tento účel aj svoju vlastnú záhradu. Praktickú realizáciu tejto myšlienky si viem ťažko predstaviť. Napríklad, kde zobrať rozptyľovacie plochy? Budú si ich elektrárne prenajímať od vlastníkov? Rádioaktívne pozadie na nich sa zvýši – možno málo, ale zvýši. Ak niekto tam žijúci ochorie na rakovinu, kto a ako dokáže alebo vyvráti súvis?

Plutónium, ktoré je tiež produktom štiepných elektrární, je v jeho interpretácii novou slubnou zásobou energie. Iste, ale je aj prítlačným produktom pre teroristov. Práve kvôli nim sú aj perfektné bez havárií fungujúce jadrové elektrárne potenciálne nebezpečné. Lenže Lovelock uvažuje len o technických možnostiach a nemožnostiach. Zlyhanie ľudí súčasťou jeho projektov nie sú. Zato ich súčasťou sú až fantastické technické riešenia. Prebytočný oxid uhličitý navrhuje skladovať vo vyčerpaných ložiskách zemného plynu. Znižovať teplotu Zeme navrhuje vypúšťaním oxidu siričitého

Rozdiel medzi Jamesom Lovelockom a Václavom Klausom nie je len v tom, že pre prvého globálna zmena klímy prináša až apokalyptickú hrozbu a pre druhého, ak vôbec existuje, tak je bezvýznamná. Zásadný rozdiel je v spôsobe, ako o svojej myšlienke rozprávajú.

do stratosféry, aby sa tak znížil vplyv slnečného žiarenia. Navrhuje syntetizovať jedlo z oxidu uhličitého, dusíka a síry. Získame tým plochy, ktoré nebudeme musieť obrábať, ale budeme ich môcť vrátiť Gaia do jej samoregulujúceho rastlinného systému. No a napokon navrhuje okamžitý organizovaný ústup ľudstva z našej dominantnej pozície v prírode. Jeho súčasťou má byť plánované zníženie počtu ľudí

hých, zriedkavo je možná a zriedkavo je žiaduca. Vedecké skúmanie je súčasťou života spoločnosti, je súčasťou kladenia otázok a hľadania odpovedí a čím bližšie má k praktickým aplikáciám, tým viac napokon isté ideologicky podfarbené smerovanie spoločnosti podporí. Ak sa aj Lovelock pomerne úspešne odosobní od problémov spoločnosti, privádza ho to k ťažko akceptovateľným záverom – napríklad k návrhu znížiť starostlivosť, venovanú starým ľuďom, pretože príliš energeticky zatažuje Gaia. Dostáva sa tým na stranu ideológie niektorých extrémnych smerov v ochrane životného prostre-

dia, ktoré chcú zachrániť ekosystém Zeme bez ohľadu na to, do akej miery bude jeho budúcou súčasťou človek. Globálna zmena klímy je obrazne i doslovne horúcim problémom dneška. Prvým krokom k riešeniu akéhokoľvek problému je uznanie jeho existencie. Druhým krokom je pochopenie jeho podstaty a vyvodenie správneho záveru. Tretím krokom je aktívny skutok, ktorý zo záveru vyplýva. James

podstata je technického charakteru. Z pohľadu zručností zajtrajšieho človeka budú smiešne ľahké a medzicasom vyriešené. K takýmto problémom patrí nielen vyčerpávanie energetických zdrojov, napríklad ropy, ale i globálne otepľovanie. Klaus miestami pripúšťa, že naozaj existuje, i keď prevažne ho vo svojom texte popiera. Je však presvedčený, že jeho dôsledky budú zanedbateľné a technickými možnosťami zajtrajška ľahko prekonateľné. Možno komplikuje situáciu poľnohospodárom – z jeho pohľadu ekonóm je to však zanedbateľná maličkosť, keďže poľnohospodárstvo produkuje v celosvetovom meradle iba 3 percentá hrubého produktu. Nenapadne ho, že tie 3 percentá sú pre spokojný každodenný život dôležitejšie, než mnoho z tých zvyšných 97 percent tvorených výpočtovou technikou, automobilovým priemyslom, dopravou, stavbou ciest, službami, zábavou, reklamou, čojaviemčímeste.

Rozdiel medzi Jamesom Lovelockom a Václavom Klausom nie je len v tom, že pre prvého globálna zmena klímy prináša až apokalyptickú hrozbu a pre druhého, ak vôbec existuje, tak je bezvýznamná. Zásadný rozdiel je v spôsobe, ako o svojej myšlienke rozprávajú. Lovelock vytvára konzistentnú prírodovednú teóriu a vysvetľuje ju čitateľovi, popisuje mechanizmy, prináša argumenty podložené faktmi. Klaus predkladá svoje presvedčenie a podporuje ho zoznamom ľudí, ktorí si myslia to isté. Argumenty a fakty

Sergej Vracký, bez názvu, 2005 – 2007

– jednak znížením pôrodnosti, jednak zvýšením úmrtnosti, inak povedané, obmedzením zdravotnej starostlivosti. Krok príliš radikálny, než aby sme ho mohli zobrať vážne alebo dokonca ho prijať.

Na prvý pohľad by človek povedal – aha, kam až radikálny ochranca životného prostredia môže dospieť. Lenže Lovelock nie je mladý dravý radikál. Lovelock je poctivý prírodovedec, anglický džentlmen zo starej školy. Na jeho škále hodnôt je najvyššie jeho skúmanie a jeho Gaia. Neuvažuje o tom, ako sa ním navrhované riešenia hodia do škály hodnôt európskej alebo inej civilizácie. Jeho prístup sa približuje ideálu, požadovanému mnohými: čistej vede nezaťaženej vnútornými predpojatiami bádateľa. Blíži sa ideálu abstraktné bezhodnotovej vedy, vedy, ktorá neslúži nikomu, nižej ideológii, vedy, ktorá sa iba snaží dopátrať Konečnej Pravdy. I keď je ideálom mno-

Lovelock patrí k tým – treba povedať, že mnohým – prírodovedcom, ktorí nepochybujú o existencii problému globálneho otepľovania. Vo svojej knihe navrhol zaujímavé vysvetlenie jeho podstaty, ktoré nie je v rozpore s prácami Medzinárodného klimatologického panelu, ale predsa ponúka trocha iný pohľad. A navrhuje aj akciu.

Diskusia o globálnom otepľovaní sa s neskrytým potešením zúčastňuje i český prezident Václav Klaus, ale už v prvom kroku sa uberá opačným smerom. Pre neho žiadny problém neexistuje. Svoje názory, ktoré zvykne prednášať na rôznych medzinárodných fórach, spísal i do knihy. Spôsob jeho argumentácie sa od Lovelockovej zásadne líši. Klaus nie je prírodovedec, je ekonóm. Má rád lineárne kauzálne modely. Jeho knihou sa vinie červená niť viery v lineárny technologický pokrok. Nepotrebuje sa zaoberať akýmikoľvek problémami dneška, ktorých

sa v jeho knihe hľadajú veľmi ťažko. Citácie sa obmedzujú na zhrnújúce tvrdenia typu „(...) Martin Říman (...) jasne říká, že rozhodnutí Evropské rady zvýšiť podíl tzv. obnovitelných zdrojů s ochranou životního prostředí nemá nic společného a s tzv. globálním teplováním má společného snad ještě méně“. Ak máme akceptovať takúto argumentáciu, neostáva nám nič iné, než začať veriť v neomylnosť ľudí, citovaných autorom, a zrejme predovšetkým začať veriť v neomylnosť samotného Klausu. Mimochodom, obnoviteľné zdroje sponchybujú aj Lovelock, lenže na dvadsiatich stranách vysvetľuje prečo a dáva čitateľovi možnosť súhlasiť alebo nesúhlasiť. Klausova kniha priestor na zvažovanie nedáva – namiesto neho požaduje vieru. Že by práve v tom bol rozdiel medzi prírodnými vedami a ekonómiou?

Lubica Lacinová

Denný sen, možno trochu inak

- ▲ Hanscarl Leuner
- ▲ Katatymné imaginatívnej psychoterapie
- ▲ Preklad Lucie Pelková
- ▲ Portál 2007
- ▲ 247 strán
- ▲ 675 Sk

Mám možnosť začať s naivnou otázkou: Poznáte denný sen, snívanie s otvorenými očami, možno na tému „čo by bolo, keby bolo“? Alebo začať inak, a to takto: každý smer alebo aj metóda v psychoterapii má zvyčajne svojich „guru“, ktorí, našťastie, majú chuť aj písať o nových cestách v liečení či pôsobení na psychiku. Má to svoje výhody – máme sa od koho a odkiaľ učiť a prípadne aj niečím prispieť. To je aj prípad knižky (vlastne učebnice) Katatymné imaginatívnej psychoterapie a jej autora Hanscarla Leunera.

Hanscarl Leuner nezomrel tak dávno, bolo to pred jedenástimi rokmi. Sama som mala možnosť ho stretnúť a zažiť ako uznávaného pána profesora, ktorý v tom čase mal už okolo seba okruh psychoterapeutov pracujúcich a rozvíjajúcich metódu katatymné imaginatívnej psychoterapie, ktorú v polovici 20. storočia vytvoril. Jedným z nich je aj Eberhard Wilke, lekár, psychoterapeut, ktorý do pôvodného textu Leunerovej knihy (učebnice), ako sám hovorí, citlivo zasiahol, nemeňiac jej štýl, vniesol však do teoretického výkladu niektoré prvky zodpovedajúce novým poznatkom.

Už dvakrát som označila Leunerovu knihu ako „učebnicu“, ktorou skutočne aj je. Jej jednotlivé kapitoly systematicky rozoberajú jednotlivé časti metódy katatymné imaginatívnej psychoterapie, ilustrujú ju mnohými príkladmi z vlastnej praxe, ako aj z praxe iných kolegov. Text je prehľadný, inštruktívny, miestami až príliš didaktický. Lenže vzhľadom na cieľ – sprostredkovať zrozumiteľným, jasným spôsobom základy psychoterapeutickej metódy predovšetkým začínajúcim terapeutom – je spomenutá didaktickosť pravdepodobne niekedy aj nutná.

Na tomto mieste by som sa však zrejme mala vrátiť k prvej otázke. Poznate „denný sen“? O ňom je totiž celá kniha. Kde som prišla k tomuto tvrdeniu, keď v titule nie je o dennom sne ani zmienka? „Imaginácia“ alebo „denný sen“ sa v pojednaniach o katatymné imaginatívnej psychoterapii používajú často v synonymnom význame. Leuner, sám psychoanalytik, sa, samozrejme, vo svojej práci s pacientmi zaoberal ich snami. Zaiste, že v tejto súvislosti nám hneď napadne Freudova práca so snami a jeho základné dielo Výklad snov výrazne posúvajúce psychoterapiu. A ako to už býva, aj Freud mal svojich žiakov a nasledovníkov, ktorí sa však vďaka svojmu (aj)

kritickému premýšľaniu odchyľili od svojho učiteľa a prezentovali svoj pohľad na problematiku či už štruktúry psychiky, alebo špecificky aj na problematiku snov. A práve tu je dôležitým ďalším guru psychoterapie – Jung. V Leunerovom koncepte metódy katatymné imaginatívnej psychoterapie sa objavuje význam a vplyv oboch, a to či už v hlbinnopsychologických základoch metódy, alebo v spôsobe práce so symbolikou denného sna.

Leuner vo svojej knihe prezentuje základy metódy terapeutického využitia fascinujúcej schopnosti našej psychiky vytvárať tok vnútorných obrazov, ktoré majú svoju farebnosť, plasticitu, trojdimenzionalitu, sú autonómne vôľou nevelmi ovplyvniteľné. A hoci slovo „obraz“ zväzda k predstave len vizuálnych obrazov, tieto sú oveľa bohatšie. Imaginujúci či „snívajúci“ jedinec nielen vidí, ale aj počuje, cíti vôňu, môže sa dotýkať svojho vnútorného obrazu. A čo je ešte dôležitejšie, prežíva pri tom skutočné, autentické emócie, ktoré spoluvytvárajú silu imaginácie, „katatymné“ ju zafarbuje. Vnútorné obrazy môžu byť aj spomienkové a ako také majú tiež svoju úlohu a význam. Veľmi často sú fantazijné, ako hovorí jungiánsky orientovaná autorka Verena Kast, „... sú to obrazy niečoho, čo už alebo ešte nie je a čo sa možno nikdy nestane“. A čo je dôležité, vyjadrujú sa v symbolickej rovine. Je to rovina, ktorá nie je prvoplánovo priehľadná, ale ktorá vo svojej zašifrovanosti nesie významné posolstvo – posolstvo z vnútra človeka. Často z tých najintímnejších sfér. A o to tu ide – postupne odhaliť nevedomé obsahy, aby sme mohli s nimi ďalej pracovať, nielen ich spoznávať, ale nájsť ich miesto vo vedomej štruktúre, môcť s nimi byť a žiť. Ich odhalenie cez symboly je postupné a šetrné – ako hovoril môj učiteľ profesor Lang, je to práca so symbolom a pod ochranou symbolov. Vezmime si napríklad jeden zo základných motívov, s ktorými sa pracuje – potok. Jeho tok môže mnohé napovedať o možnostiach „toku“ života človeka. Je plynulý, rozširujúci sa, ústiaci do mora? Prípadne prerušený mnohými prekážkami, ba priam sa občas stratí v zemi a nie je možné ho sledovať ďalej? A čo jeho prameň

– je výdatný alebo tenučký, niekedy aj už od začiatku regulovaný kovovou rúrkou určujúcou jeho tok? Hovoríme skutočne „len“ o potoku či prameni? Že by sme sa tu dotýkali niečoho veľmi osobného, čo by bolo zo začiatku ťažko vypovedať slovami, ale cez obraz je to možné? Súvislosti sa často odkrývajú už v imaginovanom obraze.

Samotná metóda katatymné imaginatívnej psychoterapie je zdanlivo technicky nie veľmi náročná. Ale skutočne len zdanlivo. Patrí k tzv. správdzaným imaginatívnym metódam, čo znamená, že terapeut do priebehu imaginácie, ktorú pacient verbalizuje, vstupuje svojimi intervenciami. Takto sa terapeut stáva, dá sa povedať „spoluautorom“ imaginovaného príbehu – povedzme príbehu o potoku, o jeho vode, o jeho sile, o jeho ceste. Samozrejme, hlavným autorom príbehu je

natívna psychoterapia štruktúrovaná ako „na konflikt orientovaná“. Mala teda prispieť k postupnému znázorneniu a odkrývaniu konfliktu, o ktorom sa predpokladalo, že stojí za problémami klienta. Ako hovorí Leuner „... pohybovali sme sa predvážne po nevedomých alebo predvedomých konfliktných okruhoch...“. V priebehu jej rozvoja sa však ukázalo, že imaginácie s pozitívnym, radostným obsahom majú významný podiel na zlepšovaní psychického stavu klientov či pacientov. Radostné, pozitívne emócie, upokojenie, uvoľnenie, možnosť užiť si, dopriať si, sú rovnako dôležité a užitočné, ako tie na konflikt orientované. Môžeme tu hovoriť o narcistických potrebách? Zaiste aj, ale nielen o nich (príčom, mimochodom, istá miera narcizmu je aj potrebná a „zdravá“ – prečo si nedopriať). Archaické potre-

silami zvládnuť zdanlivo neriešiteľnú situáciu, vystúpiť a zdanlivo spoznať a priblížiť sa napr. k zvieratu či človeku pôvodne vzbudzujúcom obavy, strach, rozširujeme jeho možnosti, a dovolím si odborný termín, rozširujeme hranice jeho Ja.

Takmer by som zabudla na jednu z najkúzelnejších (aspoň pre mňa) charakteristík práce s imagináciami – na tvorivosť. Vo fantázii je všetko možné, fantázii sa medze nekladú. Využiť ju v terapeutickom zmysle je úžasné, hoci nie také jednoduché, ako by sa na prvý pohľad zdalo. Je to však dobrodružstvo, ktoré je obohacujúce pre klienta/pacienta, ale aj terapeuta. Tvorivosť je v každom z nás. Je to zdroj, ktorý však nie vždy je prístupný. Odhaliť ho, mať ho k dispozícii znamená veľké plus. Zdroje sú tým, čo nám pomáhajú v každodennom živote. Tu si spomínam na vyjadrenie ďalšieho guru (keď ich už tak nazývam) psychoterapie Winnicotta, ktorý označil každodenné kreatívne narábanie s problémami všedného dňa za dôležitý znak duševného zdravia.

O tomto všetkom, bohato ilustrovanom krátkymi príkladmi z terapií, sa môžete dočítať v Leunerovej knihe. V závere nájdete aj krátky prehľad o ďalších smeroch vývoja katatymné imaginatívnej psychoterapie, ako aj stručnú informáciu o niektorých oblastiach, kde sa táto metóda s úspechom využíva. Či to už sú telesné ochorenia, na ktorých sa však veľkou mierou podieľa aj psychika, alebo neľahká problematika traumy.

Leunerov text je skutočne základným vo vzťahu k psychoterapeutickej metóde, ktorej sa venuje. Treba však zdôrazniť, že táto je v súčasnosti bohato rozpracovaná ďalšími terapeutmi, ktorí do nej vnášajú vo väčšej miere súčasný hlbinnopsychologický pohľad a skutočne tvorivo ju rozpracujú. To už by však išlo o inú knihu.

Na záver by som chcela upozorniť na veľmi dobrý český preklad Lucie Pelkovej, ktorá je sama psychoterapeutkou pracujúcou s metódou katatymné imaginatívnej psychoterapie, čo v tom najlepšom slova zmysle zúročila.

Dorota Uhrová

Vo fantázii je všetko možné, fantázii sa medze nekladú. Využiť ju v terapeutickom zmysle je úžasné, hoci nie také jednoduché, ako by sa na prvý pohľad zdalo. Je to však dobrodružstvo, ktoré je obohacujúce pre klienta/pacienta, ale aj terapeuta.

sám imaginujúci. Ako však vstupovať do imaginovaného príbehu, čo a ako môže terapeut imaginujúcemu klientovi či pacientovi ponúknuť v priebehu denného sna, ale aj po ňom, v jeho ďalšom spracúvaní a prepracúvaní? Aký je symbolický význam ponúkaných motívov, kedy ktorý použiť, je možné vytvárať aj nové? S týmito otázkami a zaiste aj s mnohými ďalšími sa Leuner systematicky zaoberá v jednotlivých kapitolách. Ako som už spomenula, tieto sú veľmi inštruktívne a pre začínajúceho terapeuta aj veľmi nápomocné. V podtexte však je zrejme, že do istej miery predpokladajú prinajmenšom základnú orientáciu v hlbinnopsychologickej teórii. Súčasne je však text písaný spôsobom, ktorý je určite prístupný aj psychoterapeuticky nevedelajúmu laikovi – záujemcovi o problematiku psychoterapie.

Zaujať môže ešte jeden dôležitý moment. Pôvodne bola katatymné imagi-

by, tie, ktoré sú hlboko a niekedy aj ďaleko v našej osobnej histórii, tie, ktoré má každý z nás – blízkosť, bezpečie... ich uspokojenie v imaginácii, ktorá má skutočne v zážitku imaginujúceho silu reality, môže byť liečivé. Stretnutie sa s láskavými bytosťami, dar od múdreho starca, nasýtenie sa tým najlepším jedlom, ktorého neubúda, milujúci pohľad dôležitého človeka...

V závere svojho textu sumarizuje Leuner faktory terapeutického pôsobenia katatymné imaginatívnej psychoterapie. Možno len jeden z viacerých – medzi symbolmi, prostredníctvom ktorých sa imaginácie vyjadrujú, a nevedomým emočným konfliktom sa experimentálne dokázala funkčná jednota. Znamená to, že práca na symboloch v imaginácii, ktorá prebieha aj v súvislosti s intervenciami terapeuta, zasahuje priamo vnútornú dynamiku konfliktu. Teda ak pomôžeme snívajúcemu v imaginácii jeho vlastnými

Sergej Vracky, bez názvu, 2005 – 2007

Vieme, čo naozaj máme? O škole, ktorá nikdy nestratila svoj glanc

rozprávania a rozhovory do nej pripravili umenovedkyne Zuzana Bartošová, Sabina Jankovičová, Iva Mojžišová, niekdajší pracovník ministerstva školstva Ondrej Bartko a súčasní i bývalí pedagógovia školy (všetky texty sú aj v angličtine). Maximálne obsažný je, prirodzene, obrazový materiál (číslo tu prevyšuje tisícku). Dôležitosť, ale tiež neodmysliteľnú hravosť toho všetkého skĺbil Vladislav Rostoka grafickou úpravou, ktorá, myslím si, nenápadne rozširuje nákladu tvorivosti aj medzi čitateľov.

Ak chceme ísť po poriadku, musíme sa vrátiť do obdobia medzi dvoma vojnami. Bol to čas kryštalizácie elementárnych súvislostí medzi umením, remeslom a výrobou, čas uvoľnenia mysle pre pochopenie krásy prirodzených tvarov štandardných vecí. Rozpor medzi dovtedajšími predstavami o vzhľade jednotlivých predmetov a možnosťami, ktoré priemysel poskytoval, mohli vynulovať len po novom mysliaci návrhári. Rôzne európske školy sa usilovali objaviť vhodnú metódu výchovy takýchto ľudí, až napokon ruský Vchutemas a nemecký Bauhaus našli v správnom spojení tvorivého myslenia s manuálnou činnosťou ideálny spôsob výučby dizajnu.

U nás v čase vzniku prvej ČSR chýbali základné kultúrne inštitúcie, samostatným problémom bolo budovanie školstva. V snahe povzniesť domácu výrobu na medzinárodnú úroveň prišla Obchodná a priemyselná komora v Bratislave s iniciatívou na zriadenie praktickej výtvarno-umeleckej školy, kde by sa pri navrhovaní rešpektovali vlastnosti materiálu, dbalo sa na účelnosť a hospodárnosť. Tým dali vlastne podnikatelia priestor malému – veľkému bratislavskému zázraku. V decembri 1928 otvorili Večerné kurzy kreslenia a reklamného aranžovania, v roku 1930 bola ako majstrovská škola konštituovaná Škola umeleckých remesiel. Samozrejme, mohlo sa to realizovať len v budove vybavenej potrebnými dielňami. V zmysle lineárnej jednoduchosti ju postavili na Vazovovej ulici 1 podľa projektu Balána a Grossmana (ich dielom je v Bratislave aj pavilón Umeleckej besedy slovenskej na Dostojevského rade 2 a budova Rádiojournalu na Jakubovom nám. 12). Organizátorom a riaditeľom novej školy sa stal Josef Vydra – maliar, etnograf, historik umenia a neúnavný propagátor modernej pedagogiky: „Nové priemyselné výtvarníctvo sa opiera o technické a hospodárske skúsenosti s výrobou, šetrí čas a sily človeka, spolieha sa súčasne na vedecké poznatky sociológie a psychológie a prihliadajúc k potrebe každého člena ľudskej spoločnosti, zjednocuje ľudstvo k lepšiemu životnému štandardu. Práve táto škola nesmie sa báť moderny, kriticky z nej vyberať, skúšať...“

Vydra koncipoval štruktúru školy nie podľa druhov a techník, ale podľa funkcií a tradičných i nových materiálov. Jeho zásluhou na škole pedagogicky pôsobili významní predstavitelia česko-slovenskej avantgardy, akým bol maliar blízky surrealizmu František Malý, „znamenitý stredo-európsky fotograf“ Jaromír Funke (neskôr ho vystriedal Ladislav Kožehuba a Karel Plicka, ktorý na ŠUR založil prvú filmovú školu v ČSR), sochárka a keramikárka Júlia Horová, absolvent Petrogradských svobodných chudožestvenných masterských František Reichental, člen Devätsilu architekt Zdeněk Rossmann, architekt František Troster..., ale najmä Ludovít Fulla a Mikuláš Galanda. Vďaka nim škola ovplyvňovala celú šírku kultúrneho života od dizajnu priemyselných výrobkov, bytových zariadení cez

scénografiu po úžitkovú grafiku a typografiu. Škola mala súvislé kontakty s českými a zahraničnými výtvarníkmi. Organizovala kvalitné výstavy, na jej pôde prednášal Laszlo Moholy-Nagy o „novom videní“ a výrazových možnostiach typografie, Jan Tschichold

S určitostou možno povedať, že škola vychrlila množstvo absolventov, ktorí jednoducho svojím spôsobom života, ale najmä činnosťou v rôznych oblastiach umenia, formovali kultúrne dejiny tejto krajiny.

o plagátovej tvorbe, redaktor Bauhaus-Zeitschriftu Erno Kállai prišiel s témou Druhá tvár prírody, na Bratislavu bol zvedavý aj bývalý riaditeľ Bauhausu Hannes Meyer. Zo zahraničia bolo aj niekoľko uchádzačov o pedagogické miesta. Bratislavská škola totiž po nstupe fašizmu pôsobila v rámci umeleckého školstva akoby posledná bašta európskej demokracie. Škola umeleckých remesiel vydržala do jesene 1939. Môže sa zdať, že jej trvanie bolo krátke. No, ako sa hovorí – Non multa sed multum. Mená absolventov ju v hojnej miere pripomínali ďalej.

V roku 1945 na predvojnovú školu nadviazala Štátna škola umeleckých remesiel. Z neskorších variácií názvov sa stala najpopulárnejšou možno tá najmenej logická – Škola umeleckého priemyslu. V zľudovenom podaní „Šupka“ si udržiava neochvejnú pozíciu dodnes. Časté boli zmeny v dĺžke a štruktúre štúdiá, i keď základom bývali oddelenia aranžérske, grafické, fotografické, keramické, textilné, rezbárske, kamenárske, neskôr reštaurátorské. Viac-menej išlo vždy o prípravu študentov pre reklamno-propagačnú prax a tzv. umelecko-priemyselnú výrobu.

Školu umiestnili do lyceálnej budovy na Palisádach, ktorú pre prešpurských nemeckých evanjelikov v roku 1896 naprojektoval Ignác Alpár. Budova to bola viac pôvabná ako vhodná, dôležité bolo teda dianie v nej. A fakt, že napriek novým a nelahkým pomeroch nestratila svoj punc a šarm. Ten dodávali pedagógovia nielen odborných, ale i všeobecno-vzdelávacích predmetov: Fikari, Hornák, Moreň (absolvent ŠUR), Lugs, Halas, Drexler, Korkoš, Peťovský, Strelinger... No skutočnou osobnosťou medzi nimi bol jednoznačne Rudolf Fila, vedomý si dôležitosti nadviazania na tradície ŠUR-ky: „Nemecký Bauhaus a ruský Vchutemas ponúkali intelektuálne a odborne fundované vzdelanie podopreté mnohými poznatkami z optiky, fyziológie či psychológie. Bratislavská ŠUR najmä v osobnostiach Fulla a Galanda pôsobila na svojich žiakov v omnoho skromnejších pomeroch, ale s podobným intelektuálnym zariadením. Postupovala od primárnych výtvarných prostriedkov, disciplinované precvičovaných, až po výsledné kompozície, smerom k úžitkovému uplatneniu. Rytmika a tvaroslovie často súzvučali s povahou slovenského folklóru, ktorý obaja najvýznamnejší učitelia akceptovali v zmysle psychologicko-povahopisnom... Pre toto smerovanie však povojnová situácia a najmä politický tlak na školu v päťdesiatych rokoch nevytvárali priaznivé ovzdušie. Stranícke a ideologické direktívy mali usmerňovať školu v mene socialistického realizmu.“

„Usmerňovanie“ sa však, našťastie, príliš nekonalo. Najmä riaditeľ Jozef Brimich vedel svojou úžasnou diplomaciou zabezpečiť šírenie skutočného

umeleckého poznania aj v časoch, keď napríklad na VŠVU vládol tvrdý dogmatizmus. Na takomto poste dokázal byť asi jediný v celej republike bez červeného stranického preukazu. Správny muž, v správnom čase, na správnom mieste. Vzdelaný, kultivovaný učiteľ

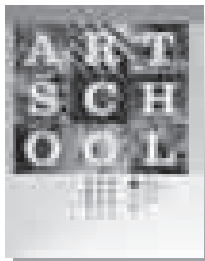
dejín umenia pôsobil na škole viac ako štyridsať rokov (od roku 1945) a viedol ju takmer dve desaťročia.

Ku skonkrétnemu obrazu 60. rokov nás môžu priviesť trebárs spomienky Jozefa Bednárika: „... Kúžlo ŠUP-ky spočívalo v komplexnosti. Zažil som ŠUP-ku, keď sme na hodinách čítali Kafku, keď sme aj trošku počúvali Schonberga, keď nám okrem tovaroznalectva (bol som totiž aranžér – výtavník) dali čítať aj Arthura Rimbauda. ŠUP-ka ma pripravila nielen ako výtvarníka, ale dodnes z nej čerpám aj ako režisér...“

mater hlásili a hlásia. Niektorí sa sem dokonca vrátili ako učitelia: Marián Mudroch, Vladimír Kordoš, Milan Bočák, Marián Meško, Judita Csáderová... Akoby udržiavali styčné body, nechceli pretrhnúť reťaz.

V súčasnosti škola v podstate pokračuje v dimenziách dekoratívno-propagačných, zachované sú charakteristiky jednotlivých odborov, samozrejme so zohľadňovaním nových technologických postupov. Jeden z vedúcich pedagógov Marián Huba hovorí: „Našich absolventov by sme radi videli schopných nielen vytvárať, ale o zmysle a perspektívach ľudských výtvorov aj uvažovať. Ľudí schopných presadzovať taký životný štýl, kde hmotná kultúra nebude ubíjať, ale kultivovať ducha, kde nebude zraňovať, ale ochraňovať prírodu.“

V deväťdesiatych rokoch musela škola opustiť svoj kúzelný domov v centre mesta (reštitúcie, havarijný stav budovy). Dostala k dispozícii jeden z rozostavaných moderných pavilónov SAV na Dúbravskej ceste. Prestažovala sa sem (1998) s vynoveným názvom Škola úžitkového výtvarníctva Josefa Vydra. Je plne zodpovedajúci, no vyznieva aj ako hľadanie zázemia a istoty v „inak“ ťažkých časoch, keď čítame Meluzinovo: „Prihlásenie sa k odkazu ŠUR-ky a ŠUP-ky vyplýva z potreby hľadať kontinuitu, uvedomiť si ju a konfrontovať sa s ňou... Načo nám je však umenie? Otázka na Slovensku stále aktuálna aj v 21. storočí implikuje logicky ďalšie. Načo nám je (finančne) nákladné umelecké školstvo? Nie je význam umeleckého školstva aj v náraste kultúrne vzdelanej populácie a tým aj obranného mechanizmu pred cenami nevkuša a komercie? Hovorí sa tomu „kríza hodnôt“, ale s hrôzou zisťujeme, že táto fráza je pravdivá... Uvedomujem si, že nadávanie na pomery je asi neklamným znakom normálnych

- ▲ ŠUR+ŠUP+ŠŮV = 75
- ▲ Rabbit and Solution studio 2007
- ▲ 488 strán
- ▲ 2000 Sk

Vnímame informácie servírovane masmédiami, ostré, aj komicko-ostre výmeny názorov na tému akéjsi všeobecnej národnej hrdosti. Možno bývame aj účastníkmi či pozorovateľmi snažení o zviditeľňovanie niečoho „nášho“, čo tvoríme mnohokrát vlastným chcením, živíme ľúbivými legendami. Pritom kdesi bokom záujmu zostávajú diania plne reálne, určite hodné pozornosti.

Tri štvrtiny storočia uplynuli od vzniku na Slovensku najstaršej a najkvalitnejšej, aj v európskom kontexte významnej umeleckej školy. Pred dvoma rokmi pripomenula toto jubileum výstava, dnes sa nám dostáva do rúk pri tejto príležitosti zostavená publikácia. Jej názov je trocha zvláštny – ŠUR+ŠUP+ŠŮV = 75. A tak súčasný riaditeľ školy Igor Peter Meluzin hneď v úvode predchádza eventuálnym problémom s jeho dešifrovaním: „V takejto jednoduchej rovnici dokáže spraviť chybu len výtvarník: ľavá strana rovnice obsahuje zjednodušené početnejších metamorfóz v názvosloví školy a pravá strana... vyvoláva dojem, akoby sme nevedeli o prvých večerných kurzoch ŠUR-ky, ale brali do úvahy až oficiálne otvorenie školy...“

Publikácia je monografiou, zborníkom, katalógom. Odborné príspevky,

Ludovít Fulla, Obálka časopisu, 1929

S určitostou možno povedať, že škola vychrlila množstvo absolventov, ktorí jednoducho svojím spôsobom života, ale najmä činnosťou v rôznych oblastiach umenia formovali kultúrne dejiny tejto krajiny. Mohli by sme začať u Pavla Tótha, Andreja Rudavského, Erny Masarovičovej, Jozefa Jankoviča, Juraja Jakubiska, Albína Brunovského a zaplňať postupne riadok za riadkom, stranu za stranou (no najlepšie je spoľahnúť sa na text Z. Bartošovej). V roku 1948 mala škola prvých osem povojnových absolventov, odvtedy sú asi štyri tisíce tých, čo sa k svojej alma

pomeroch. Ale predsa, dokedy má byť víziou školy len vízia zachovania jej existencie, jej prežitia, keď každá iná vízia je len utópiou a fantazírovaním?... Dovoľujem si parafrázovať známy výrok Immanuela Kanta: Vydov morálny a odborný imperatív v nás a modré nebo nad nami!“

Nádej umiera vraj posledná. Dúfame, že vypovedané otázky neostanú len v básnickej podobe a ŠUR-ŠUP-ŠŮV bude stále staršou, no zároveň nestarnúcou našou DIVOU.

Marta Stachová

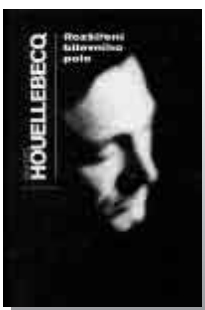
Nemožnosť ostrova

- ▲ Michel Houellebecq
- ▲ **Možnosť ostrova**
- ▲ Preklad Jovanka Šotolová
- ▲ Odeon 2007
- ▲ 344 strán
- ▲ 289 Sk

- ▲ Michel Houellebecq
- ▲ **Elementární částice**
- ▲ Preklad Alan Beguivin
- ▲ Garamond 2007
- ▲ 300 strán
- ▲ 435 Sk

- ▲ Michel Houellebecq
- ▲ **Rozšíření bitevního pole**
- ▲ Preklad Alan Beguivin
- ▲ Mladá fronta 2004
- ▲ 160 strán
- ▲ 255 Sk

Francúz Michel Houellebecq (1958), autor štyroch románov, býva v úvodnom odseku väčšiny recenzií označený za kontroverzného. Jednou z vlastností, ktorá vzbudzuje protirečivé reakcie, je jeho „úprimnosť“. Napríklad v knihe *Možnosť ostrova* sa prostredníctvom ústrednej postavy zdôveruje, že na morálnej úrovni je odporný ako každý iný, jediný rozdiel je v jeho úprimnosti, v tom, že on svoju odpornosť nezakrýva. Ale nájdeme tu aj opačný postoj: alter ego autora si namýšľa, že jeho dieľo nie je výronom úprimnosti, ale čistej vypočítavosti. Klaun nás chce presvedčiť, že je iba cynickým pozorovateľom, ktorý predvída reakcie ľudového publika, prostitútom, ktorý sa adaptoval chutiam davu, manipulátorom, ktorý zarába milióny tak, že spracúva ľahko predajné témy, profesionálom, ktorý komerčne využíva ľudské slabosti.

Možno sú ľudia jednoduchí, a preto čitateľní, ich vnútorné motivácie nie je ťažké dešifrovať, môžeme však oprávne pochybovať, že sláva a predajnosť je výsledkom čisto zámerných kontroverzií a premyslenej marketingovej stratégie. Na začiatku kariéry bol s najväčšou pravdepodobnosťou sám Houellebecq prekvapený úspechom svojej nevykalkulovanej a patetickej úprimnosti.

Umenie ako cesta k sexuálnej príťažlivosti
Podľa fotografií Houellebecq nepôsobí ako veľmi príťažlivý chlap. Sám sa nás v knihe klaunovými ústami pýta: „Čo začalo ženy ku mne priťahovať? To, že som celebrita a mám veľa peňazí, alebo moja osobnosť?“ Michelovi na rečnícku otázku prítakávame v intenciách jeho myslenia: „Naozaj, napísanie knihy zvýšilo tvoju trhovú cenu a pomohlo zvädzať ženy. Správne si vytušil, že práve spisovateľský úspech, status celebrity zaručuje prísun žien. Nečítal si náhodou evolučného psychológa Geoffreya Millera?“

Komentátori si všimli, že obľúbenou Houellebecqovou témou je fungovanie sexuálnej ekonomie. Už v predchádzajúcich knihách rozvzdal teóriu evolučnej súťaže mužov o ženy. Statusovo a fyzicky atraktívni jedinci majú viac

partnerov; škaredí, starí a zatratení bez spoločenského úspechu (ako bol kedysi sám spisovateľ, než začal písať) sú deklasovaní z ríše sexu a odsúdení na masturbáciu. Houellebecq (exvyvrhel súcitiaci s vyvrhelmi) propaguje nové formy spravodlivejšej obrany proti komodifikácii sexualit; navrhuje umelú reguláciu trhu, ktorá by zabezpečila rovný prístup k rozkoši. V Platforme navrhoval nový model sexuálnej turistiky, v *Ostrove* zase brojí za ritualizovanú posvätnú prostitúciu schopnú zastaviť rast násilia. Všetky jeho návrhy riešení konfliktov západného sveta sa zakladajú na základnom imperatíve: systém, prosím ťa, dožič ľuďom viac sexu.

Pred vynesením verdiktu o prehnanej sexualizácii v dielach Michela Houellebecqa sa však prizrieme ešte raz a bližšie pornografickým pasážam. (Mimochodom, spisovateľ režíroval aj pornofilm.) Majú vôbec erotickú funkciu? Nevzrušujú. Je teda možná aj iná interpretácia: v Houellebecqovom diele je sex zúfalou snahou po intimnom spojení s druhým človekom. Ale, ako sa nakoniec čitateľovi javí, zostáva iba ponorom do prázdnoty; nie je riešením odcudzenia, ale prejavom tohto odcudzenia. Ako sa často nenápadne v pornografických vzťahoch príhodi, to už nie sme pri sexe, ale vo sfére lásky.

Najzložitejšia otázka otázok znie jednoducho: Je možné šťastie? Ani cynický klaun sa nevzdal úplne viery v romantický ideál lásky. Zamiloval sa do dievčaťa a svoj milostný príbeh neváha vyrozprávať od začiatku do konca. Milostný zápal je uňho zdanlivo prekvapením, zvykol skôr literárne oživovať jedincov, ktorí nie sú schopní dosiahnuť lásku a ktorí práve – kvôli vlastnej citovej otupenosti – neobľomnou kritikou upierajú cenú ilúziu aj všetkým ostatným. Ale práve v *Ostrove* znova nachádzame popkliše, podľa ktorého v chlpskom, drsnom nadávaní na nemožnosť ostrova, je počut aj naivnú túžbu po láske, ako bola definovaná ešte trubadúrm.

Vo väčšine recenzií bolo poukázané na kuriózný fakt, že Houellebecq je romantický pornograf. Autor opäť odráža postoj kritikov sebaironickým zdôraznením vlastnej protirečivosti. Treba mu pripísať do kolónky pozitíva, že nespodobuje len svoje súkromné kontradikcie, ale kontradikcie nás všetkých.

Každá čítaniahodná kniha nie je odpoveďou, ale otázkou. A prečo by mal práve tento jeden spisovateľ vedieť odpoveď na otázku otázok? A prečo by mal čitateľ očakávať odpoveď na otázku otázok práve v *Možnosti ostrova*? Spisovateľ si je vedomý rozporuplnosti otázky, dobre vie, že každá snaha o definitívne zodpovedania nás, jedno či sme náchylní na klinickú depresiu, alebo sme „normálni“, uvrhne do neriešiteľných a bolestivých protirečení. Parafrazujúc Houellebecqa, naša obskúrna existencia mierne zdokonalenej opice tieto apórie nikdy nepochopí.

Dystopia
Klaunovo stanovisko k spoločnosti je takéto: systém, ktorý nie je schopný zabezpečiť svojim členom šťastie, by mal zaniknúť; ak je terajší egoistický svet iba strojom na utrpenie, ľudstvo by malo radšej spáchať samovraždu. Takmer ako slušne vychovaný humanista nezostáva pri apokalyptickom hlásaní konca a najskôr sa pýta na možnosti zmeny: Je možný evolučný skok ľudstva k lepšiemu? Konkrétnejšie: Môže nám pri prekonaní nedokonalých foriem pomôcť nové náboženstvo prepojené s vedou?

Autor rozvíja úvahy o možnosti pokroku načrtnuté už v jeho druhom románe *Elementární částice*: vďaka vede človek dosiahne nesmrteľnosť, pomocou genetického inžinierstva a klonovania oklame smrť. Zaručí mu to však šťastie?

V *Možnosti ostrova* je paralele s príbehom komika Daniela 1 rozpovedaný aj príbeh z budúcnosti, príbeh klonov Daniela 24 a Daniela 25. Neohumánne bytosti prebývajú v stave ušľachtilej nudy; bez konfliktov a protirečení pozorujú oblaky; netrápia sa pocitmi zúfalstva,

ale ani nádejou, sexuálnou túžbou či smiechom. Vymazanie emócií malo byť aj vymazaním zdroja utrpenia, ale nová bezkrvná bytosť, klon aj tak nenachádza šťastie; aj on je len prechodným štádiom čakajúcim na zánik, na prekonanie vyššou formou. Niekoľkomiliónročný evolučný experiment s krycím názvom človek sa nedovŕši ani o 25 generácií neskôr.

Hocaký treťotriedny sci-fi film ústi do nevyhnutnej humanistickej múdrosti: genetické klony nebudú schopné cítiť lásku. Ak sa z ľudských bytostí vymažú prirodzené emócie, negatívne i pozitívne, prestanú byť ľudskými bytosťami a stanú sa z nich indiferentné, opovrhnutiahodné roboty, klony. Trpíme kvôli

Pokiaľ románová prvotina Rozšíření bitevního pole bola prevažne komorne existencialistická, vo svojich ostatných knihách sa Houellebecq snaží byť pozorovateľom celospoločenských sociálnych trendov. Niekedy sa zdá, že postupuje systematicky podľa nejakého kompendia sociológie alebo futurologie.

protirečivým emóciám, ale sme ľuďmi práve kvôli nim. Houellebecq toto anti-technologické, humanistické kliše – pozoruhodne časté práve v sci-fi žánri – nijako neproblematizuje.

Houellebecq chcel ambiciózne ležať v kníhkupectve (v obchodnícky najpresvedčivejšom regáli na úrovni očí) vedľa Huxleyho *Krásneho nového sveta*, Orwellovho *1984*, Zamjatinovho *My* a Goldingovho *Boha múch*, štyroch základných kníh antiutopického žánru. Zdá sa, že medzi nimi ležať nebude. (Možno ho však uložiť na policu vedľa H. P. Lovecrafta, o ktorom sám napísal programovú knihu s veľavravným podtitulom *Against the world, against life*.)

Sociologizujúci spisovateľ neopomenul komentovať ani ďalší z aktuálnych smerov, a to premenu náboženstva. V súčasnosti je – podľa klauna – najdôležitejšou sociálnou témou nové náboženstvo, ktoré sa rodí vďaka kolapsu tradičnej viery. Na základe vlastného koketovania s reálne existujúcou sektou (!) Michel Houellebecq charakterizuje modernizované náboženstvo, ktoré je prispôbené životu v kapitalistickej konzumnej spoločnosti, náboženstvo skrížené s vedou, sektu, ktorá získava veriace priaznivcov pomocou marketingu a reklamy, sofistikovaných foriem masovej komunikácie, ktoré skryto zneužívajú stádovitost ľudí.

Ufahuje si spisovateľ zo siekt alebo ide o naozajstnú vieru? V knihe narazíme na Danielove tvrdenia: veriaci ľudia sú mimo môjho pochopenia; je ľahké utáhať sa z ľudí, keď sú poháňaní banálnymi motívmi, napr. túžbou, ale keď

aj na tomto mieste knihy o dušu spisovateľa/čitateľa zápasia dve rovnocenné sily, irónia a romantika?

Musí byť spisovateľ nevyhnutne hlasom doby?
Pokiaľ románová prvotina *Rozšíření bitevního pole* bola prevažne komorne existencialistická, vo svojich ostatných knihách sa Houellebecq – najmä vďaka výdatnému povzbudzovaniu spoločnosti a tlaku samotnej roly spisovateľa – snaží byť pozorovateľom celospoločenských sociálnych trendov. Niekedy sa zdá, že postupuje systematicky podľa nejakého kompendia sociológie alebo futurologie. Prospěchárska sociologická aktuálnosť sa niekedy geniálne kryje s jeho úprimným psychologickým trpiteľstvom, častejšie sa však s ním trápne bije. Zvládnutie prelínania medzi verejným životom spoločnosti a súkromným každodenným príbehom jednotlivca (rozprávača, postáv, autora) je kritériom virtuozity. Pri mnohých spisovateľoch, ktorí sa programovo sústreďujú na pokusy byť hlasom doby, pozorovateľom zmien spoločnosti či dokonca angažovaným pôvodcom zmien, čitateľ cíti pokrytecko a – čo je ešte horšie – otrockosť postavenia spisovateľa a úspechu.

Hádam je naozaj – ako sa o ňom s bázňou tvrdí – Michel Houellebecq druhom vizionára, vedca testujúceho a prekrúcajúceho objektivity subjektivitou. Hádam je beletristická kniha predvídajúcim opisom budúcej zmeny paradigmy. A ktovie, možno je prostý fakt, že milióny ľudí číta a akceptuje šokujúce vízie, príznakom toho, že budúcnosť je blízko a spoločnosť je na sociálnu zmenu pripravená. Množstvo čitateľov by bolo ochotných nasledovať spisovateľa ako revolučného pôvodcu zmeny, vodcu novej sekty. Za určitých náhodných okolností by bola mysliteľná existencia kultu vytvoreného a vedeného vizionárskym spisovateľom typu Houellebecq. Išlo by o prvé náboženstvo, ktoré by založil spisovateľ napísaním knihy, prvý kult, ktorý by mal oprávnenie miešať realitu s fikciou. Z takéhoto kultu, ktorý nesľubuje nový rajský svet, by si možno milovníci umení a vied už neúťahovali. Hádam.

Norbert Mikláš

Sergej Vrcký, bez názvu, 2005 – 2007

Tisíc milých jedného pána

- ▲ Albert Cohen
- ▲ **Milá Páně**
- ▲ Preklad Alena Ondrušková, Marie Janů
- ▲ Paseka 2007
- ▲ 672 strán
- ▲ 626 Sk

- ▲ Albert Cohen
- ▲ **Hubomlat**
- ▲ Preklad Michal Pacovň
- ▲ Garamond 2005
- ▲ 424 strán
- ▲ 375 Sk

ta Pinhasa Solala, prezývaného Hubomlat. Knihu s rovnomenným názvom nespája súvislý dej, jedinou zápletkou spletenca humorných príbehov a tragikomických situácií je cesta do Ženevy, na ktorú sa junáci vydajú potom, ako im príde záhadný list a šírované pozvanie od Saltielovho synovca Solala – generálneho podtajomníka Spoločnosti národov. Junáci za ním, samozrejme, vidia tajomný poklad a možný zisk, a tak sa vystrojili podľa svojho najlepšieho svedomia do sterilnej Ženevy a Paláca národov nakoniec dostavia.

Cohen má svojich päť malých Židov veľmi rád aj s ich nedostatkami, ktorých sa v dobrej viere dopúšťajú, pozná ich dokonale, vďaka čomu ich dokáže karikovať a parodovať. Hubomlatovu profesiou je klamanie a podvádzanie je jeho mottom. Vo výrečnosti sa mu nikto nevyrovná, teda okrem starého Saltiela, ktorého prejavy so závisťou prerušuje. Zároveň má dobré srdce a v slabých chvíľach rozdáva peniaze, kŕmi svoje deti aj uprostred noci a Šalamúnovi prestáva nadávať.

Solal, ktorý žije v prepychu a na výslni svojej diplomatickej pozície v medzinárodnej organizácii, svoj židovský svet miluje, ale za svojich pitoreských príbuzných sa hanbí a nenávidí sa za to. Rozumie diplomatickej hantýrke medzinárodnej politiky a vidí a cíti všetky antisemitské nálady, ktoré vo Francúzsku začali koncom 19. storočia, predovšetkým Dreyfusovou aférou. Judaizmus a jeho tradície so všetkými príbehmi strýčka Saltiela sú jeho detstvom, je však príliš inteligentný a vnímavý na to, aby videl, že ak sa chce zachrániť, mal by konvertovať a prispôbiť sa normám spoločnosti, v ktorej žije.

Nech žije Francúzsko!

Hoci je Hubomlat komickým románom plným života a vitality, pretransformovaných do pestrých farieb redingotov, klobúkov a topánok, tisícich chutí kefalénskych raňajok, marseillských obedov a ženevských večerí v hoteli Ritz, je v podstate veľmi ironickou tragikomédiou po okraj naplnenou trúchlivou židovskou tragikou.

Hubomlat, majster v pretváraní, ktorý prizná čokoľvek a s rovnakým nasadením to vzápätí poprie, trpí detskou naivnosťou, myslí si, že pri akomkoľvek nešťastí, ktoré Židov čaká, sa ku každému prípadu bude pristupovať jednotlivo. Vedie jednostrannú korešpondenciu s anglickou kráľovnou a nad dverami mu visí britská vlajka, píše americkým a francúzskym ministrom, svojim synom však dal mená ako Mussolini a Stalin, aby to mal, v každom prípade, poistené aj na druhej strane.

Kefalénski potomkovia francúzskych prisťahovalcov svoju pôvodnú kultúru milujú, čítajú Voltaira a Rousseaua a zásadne nerozprávajú miestnym jazykom. Junáci sa vďaka falošnému telegramu, ktorý Hubomlat pošle v mene vodcu sionistického hnutia Chaima Weizmana, poverujúceho Saltiela zostavením izraelskej vlády, do Paláca národov nakoniec dostanú a Solal nerozhodnutý, či pristúpiť na ich hru alebo nie, ich prijme. Nakoniec sa zabáva na tom, ako sa mu osvedčenými trikmi darí svojich príbuzných privádzať do rozpakov.

Posledných osem kapitol románu Hubomlat je vlastne prológom k románu Milá Páně, často označovanému za najväčší milostný román 20. storočia, za ktorý Cohen v roku 1968 dostal cenu Francúzskej akadémie. Predstavuje v nich rodinu Solalovcov podriadeného v Spoločnosti národov Adriana Deuma, jeho nevlastných rodičov, ktorí nie sú o nič menej smiešni vo svojom snažení než kefalénski Židia a najmä jeho krásnu ženu Arianu, do ktorej sa na jednom z večerí zamiloval.

Na chvíľu zabudnúť na smrť Solal má vďaka svojej fyzickej kráse a oslnivej inteligencii vopred zaručený

úspech u akejkolvek ženy. Aude, Adrienne, Isolde či nakoniec aj Ariana, protestantky vychované v tradícii západnej šľachty, sú zároveň symbolom sveta, ktorý Solala v neistote vlastnej identity fascinuje a odpudzuje. Arianu sa rozhodne zviest v ten istý večer, ako

Cohen poprel románové klamstvo a kliše vášnivej lásky k jedinej žene. Solal je nový Don Juan, hyperbolizovaná karikatúra dokonalého muža – pána, ktorý ničí svoje ženy a bezmenné obete, čím zároveň pochováva sám seba.

ho navštívia kefalénski príbuzní a ich priateľ Jeremiáš. Práve od neho kúpi starý redingot a kufrik, v ktorom si pripraví všetky veci potrebné na masku za bezzubého starca. Takto oblečený prekvapí Arianu a vyzná jej lásku.

Solal je starnutím, rozpadom a rozkladom ľudského tela doslova posadnutý, Ariana mu len potvrdí, že ženy o starých, fyzicky nepríťažlivých mužov záujem nemajú. Kým je mladý a má moc, môže vo svojom odraze, ktorý mu mnohé „zotročene“ milienky ponúkajú, aspoň na chvíľu zatemiť svoj premýšľajúci mozog a zabudnúť na smrť.

dvadsaťštyri hodín denne. Paradoxom Solalovho charakteru je vedomie a v zásade aj túžba po naplňujúcom nežnom vzťahu, v ktorom by sa o neho jeho manželka starala s materinskou láskou a na druhej strane nechota pristúpiť na takúto nudnú buržoáznú

hru, v ktorej nie je priestor na prekvapenia a vášeň. Hoci odsudzuje ženy za neschopnosť zamilovať sa do bezzubých starcov, sám nedokáže udržať vzťah s Isoldou, ktorá je od neho staršia a jej krása začala vädnuť.

Milá Páně však zďaleka nie je len príbehom o Solalovi a Ariane. Cohen, ktorý v diplomacii a v medzinárodnej organizácii sám pracoval, čitateľovi poskytuje zúfalý obraz každodenného života malých úradníkov unudených k smrti túžbou po povýšení, prepočítavajúcich svoje zárobky do všetkých európskych mien, bezcieľne sa potulujúcich po chodbách Paláca národov,

sa po smrti svojej najlepšej priateľky pokúsila o samovraždu. Adrian však u nej nenachádza pochopenie, keďže o nekonečné rozoberanie jeho krátkych rozhovorov s nadriadenými na záchode, nejaví najmenší záujem. Väčšinu času venuje nespočetným kúpeľom a hraniu na klavíri, pričom vedie slaboduché rozhovory sama so sebou. Nie div, že v čase, keď Solala zbavajú funkcie a situácia Židov v Nemecku sa rapídne zhoršuje, Ariana nič netuší a bez mihnutia oka mu uverí, že si vzal voľno. Jedinou jej starostou je čakať na neho a pripraviť sa k absolútnej dokonalosti za akúkoľvek cenu.

Ariane a Solalovi sa podarí to, o čom iní chudobní milenci iba snívajú. Utečú a pre svoju lásku majú všetok čas a peniaze na svete. Toho času je však bez spoločnosti, ktorá ich vylúčila, zrazu priveľa. Solal sa núti k tomu, aby spomedzi nich vytlačil nudu. Chýba im okolie, vzrušenie z tajných schôdzok, ktoré zažívali v Ženeve, dokonca i Arianin manžel, pred ktorým by sa museli ukrývať. Solal vymýšľa umelé krutosti, výhovorky a neustále hrá tú frašku v mene večnej lásky, pretože vie, že Ariana by na pravdu umrela.

Cohen poprel románové klamstvo a kliše vášnivej lásky k jedinej žene. Solal je nový Don Juan, hyperbolizovaná karikatúra dokonalého muža – pána, ktorý ničí svoje ženy a bezmenné obete, čím zároveň pochováva sám seba. Solal je výnimočnou postavou, ktorá zapadá do tradície veľkého európskeho románu. Ako Don Quijote

Sergej Vrcký, bez názvu, 2005 – 2007

Ariana, tak ako mnohé pred ňou, Solalovmu čaru nakoniec podľahne. Napriek tomu, že spôsob, aký si k jej získaniu zvolí, bude viac než zvláštny. Vo svojom apartmáne v hoteli Ritz jej detailne opíše všetky svoje stratégie určené na udržanie citu pozostávajúce z pohrdania, krutosti, vyvolávania žiarlivostných scén a očierňovania manžela, pričom jej viackrát pripomenie, že presne ako Don Juan, aj on hľadá ženu, ktorá by ho odmietla, za čo by ju konečne mohol zbožňovať.

Zaujímavé je, že Solalove názory na manželstvo sa zhodujú s Hubomlatovými. Tvrdia, že je spojenectvom dvoch nešťastníkov, ktorých čaká choroba a smrť a postupne sa stávajú svojimi jedinými príbuznými. Nežijú spolu preto, že sa milujú, ale milujú sa, pretože spolu žijú vďaka nehe, nie ničickej vášni. Solal vie, že Ariana svojho manžela nemiluje, akoby mohla, veď je svedkom jeho každodenných úbohostí, ničotnosti a nedostatku poetickosti. Nikto nedokáže byť očarujúci

aby aspoň nejakou činnosťou zabili pracovný čas a dookola počítajúcich dní dovolenky či náhradného voľna. Ich matiek a manželiek úzkostlivo pripravujú menu na večere, neustále rozoberajúc významnosť pozvania jednej či druhej rodiny.

Ani vojnu nemožno viesť navždy Adrian Deume je presne jedným z takýchto úradníkov, ktorý svojho nadriadeného v niektorých pasážach zbožňuje možno viac ako jeho milienky. Cohen nemilosrdne prirovnáva takéto existencie ku gymnazistom, ktorí sa na školskom dvore posmievali svojim učiteľom. „Sú nedôverčiví, bezstarostní a dúfajú v dobré známky. Celý život až do dôchodku vedú školský život a potom umierajú. Sladký a strašný osud.“

Ariana do tohto sveta nepatrí. Okrem strýka Agriipa nemá žiadnych príbuzných a so sobášom s Adrianom súhlasila v slabej chvíľke po tom, ako

bojuje proti spoločnosti, ktorá ho odmietla. Proti bezduchej buržoázii sa búri rovnako ako Emma Bovaryová proti nude a provinčnosti. A byrokracia, ktorej princípom rozumie, mu naháňa strach rovnako ako Zememeračovi K.

Do posledného dielu svojej židovskej epopeje vložil Cohen to najlepšie z jazyka a formy predchádzajúcich – humor a iróniu rýchlych dialógov v rôznych neštandardných formách francúzštiny, romancu vnútorných monológov či metafyzických esejí o veľkosti a malosti muža a ženy.

Absolútna láska umiera na seba samotnú, bez ohľadu na čistotu citu a ilúzií, je neudržateľná a Cohen nedal Solalovi a Ariane ani zvrátenú nádej ako Tolstoj Anne, v konečnom dôsledku svoju najkrajšiu knihu nenazval konkrétnym menom milý a venoval ju „svojej žene“, a to bez toho, aby povedal ktorej vlastne.

Aňa Ostrihoňová

Učiteľka a pergamen

Jedna mladá učiteľka na gymnáziu (31) sa zalúbi do fešného študenta (17). Vždy, keď sa ocitnú sami, napríklad, keď už všetci vyšli z triedy, vrhajú sa na seba a dávajú si horúce bozky. Často sa ocitnú aj v suteréne, kde sa neuveriteľne na seba hádžu a čiastočne sa aj zbavujú odevov. Postupne im táto náklonnosť tak pomúti hlavu, že pri spoločnom východe zo školy sa chvíľku držia za ruky.

Mladík navrhne učke, aby išli spolu niekde aspoň na týždeň, nemá význam sa takto schovávať, že objavil lacný zájazd do Tunisu. Povie, že tento zájazd pre dvoch kúpi a že budú mať free týždeň len pre seba.

Nakoľko v suteréne boli občas zahliadnutí, dostane sa hláška otcovi tohto študenta.

Ten ihneď volá učke a žiada ju o vysvetlenie. Že sa stretnú v Kryme, kde jej mieni vyčistiť žalúdok. Tak sa aj stane. Otec však je tiež fešný štyridsiatnik, v kaviarni je najprv prísny, ale potom, keď mu učka povie, že rada chodí na jazz do podniku Jazz Café, zmäkne a vyklopí, že rád počúva saxofonistu G. Mulligana. Keď ho učka pozve na hlt kávy k sebe do svojej petržalskej garsónky, hneď mu aj povie, že hrá na tenor sax a že mu niečo zahrá.

Zase sa tak aj stane. Ráno si dajú ešte ďalšiu kávičku, tentoraz už saxofonistka osobne nehra, ale zapne CD prehrávač s nahrávkami Lestera Younga. Je rozkošne strapatá, dosť zmätená a oznámi, že len teraz vie, čo je to objatie skutočného muža.

Nezostane len pri tomto jednom jamsession. Otec navrhne sobáš. Nakoľko je rozvedený. Že dobre.

Deň sobáša je sobota, 24. mája. Učka príde na návštevu do bytu otca. Víta ju syn, chmúrne na ňu pozerá a povie, že otec nie je doma a že on teda ten zájazd kúpil a že ho nič iné nezaujíma, len aby išla s ním do Tunisu. „Ach, ty môj malý blázonko,“ zvolá učka a privinie si ho na hrud. Chalan ju hneď zasype bozkami. „A kedy je ten zájazd? Ukáž letenky.“ Pozerá – 24. mája. „Ty teda zo mňa robíš vrtulu!“ „Tak ideš so mnou?“

V sobášnej sieni hrá organ. Je 24. mája. Sú tam hlúčky ľudí, zahliadneme aj otca.

Príjemný hlas letušky oznamuje, že lietadlo sa pohybuje vo výške desaťtisíc metrov. Na sedadlách sedia učka aj gymnazista. Pijú slamkou z jedného pohára, asi šampanské. „Zmeškám týždeň učiva, nebude mi to chýbať?“ spýta sa znepokojene študent. „Spoločnými silami to doženieme, budem ťa vyučovať cez deň, ale aj v noci.“ „Nedbám, len dúfam, že mesiac nás bude osvetľovať.“ Učka si nasadí malé slúchadlá, na operadle nastaví hlasitosť a kývne chalanovi, aby urobil to isté. Znie Gillespieho Night in Tunisia.

Chodba hotela strednej triedy. Pri dverách číslo 6853 stoja dve postavy, sedemnásťročný chlapec a mladá žena okolo tridsiatky. Chlapec otáča kľúč, otvorí dvere a obaja vojdú do hotelovej izby. Mladá žena ihneď prejde k oknu,

otvorí ho dokorán a nadýchne sa čerstvého vzduchu. „Pozri, miláčik môj, máme výhľad na more.“

Chlapec prejde k nej, chytí ju za plecia, obdarí ju tisícmi bozkami. Bozká jej ústa, oči, ucho, krk, priam jej strháva šaty z tela a vášnivo ju vrhá na posteľ.

„Pomaly, pomaličky, môj maličký nedočkavec. Máme na to celý týždeň, len pomaly,“ krotí ho učka, jemne, ale rázne odstrkuje chlapcove netrpezlivé ruky, chytí mu hlavu do obidvoch dlaní, privinie si ho k sebe a vraví: „Najprv ti musím povedať príbeh o sebe, veď predsa musíš vedieť, kto som, s kým máš do činenia.“ Chlapec ju neprestáva bozkávať, vlasy, plecia, rameno, ruky, ale ona začína rozprávať:

„Vieš, maličký, nedávno som aj ja mala sedemnásť. Bola som len také všedné škaredé káčatko. Pod naším domom túrovali motocykle mladí chalani. Jeden ma zviezol a ja som sa bláznivo zalúbila. Vieš, ako to chodí. Nebola som na všetko ešte pripravená. Ale on sa stále dožadoval hard core. Bola som trafená, že som mu dala všetko. Mala som ho asi trochu natahovať, potom by

To všetko sa odohráva v hotelovej hale neďaleko baru zabudovaného vo výklenku recepcie.

Vytiahne dve letenky. „Zajtra sa prebehne po meste, navštívime trhovisko a večer odlietame.“

„Už aby sme boli v Bratislave na letisku Generála Štefánika a potom autobusom číslo 83 domov,“ uzavrie chlapec.

Učiteľka sa preberie zo spánku, nakoľko niekto klope na dvere izby. „Ďalej, myslím, že nie je zamknuté,“ zakričí po anglicky.

Dvere sa otvoria a do izby vchádza hotelový boy, starší, štíhly, dosť elegantný muž. Pred sebou tlačí servírovací stolík s nejakým občerstvením. „Prepáčte, maďam, vidím, že som vás vyrušil zo spánku, ale niekto vám objednal lososové chlebičky a biele Chateau de Avignon.“

„Ach, áno, ten môj je taký pozorný,“ povie skôr pre seba, ale potom nahlas: „Nevadí, keď už ste tu... asi som dlho spala...“

„Spánok je vždy prospešný,“ odpovie neurčito boy. „Maďam, dovoľte mi jeden osobný výlev.“

Pozorujem vás po celý čas, čo ste u nás. Nie ste mi ľahostajná a ne-

na seba nejak veľa šiat, to je možno vhodná príležitosť, neráčili by ste ma preskúšať?“

„Ak nečakáte nejakú návštevu?“

„Myslím, že najbližšiu polhodinku nie.“

„Často som pozeral Eurosport a zápasy sumo. Tam som sa dopracoval k ideálu plnej postavy. Ja sám som priveľmi štíhly. Možno preto túžim po plnej žene. Nevadila by vám moja línia, dokonca usiloval by som sa o ešte väčšiu štíhlosť, zatiaľ čo vy by ste formovali vaše nádherné boky, ale vlastne všetky partie, na skutočný opak?“

„Mám rada bláznivé nápady. Kedy odcestujeme?“

„Ešte tento týždeň. A teraz – môžem zatiahnuť žalúzie?“

Spod prikrývky sa vysunie biela, plnoštíhla ruka: „Ten široký popruh.“ Žalúzia mätko padá.

Otec sedí pri starom kotúčovom magnetofóne a pokúša sa navliecť začiatok pásky do akýchsi valčekov. Z popolníka zoberie cigaretu, dá si šľuka, cigaretu položí a vytrvalo vsúva pásku do lesklých valčekov. Nakoniec znechutene hodí kotúč do rohu váľandy, cigaretu vloží do úst a natiahne sa ku skrinke s vinylovými platňami.

Na tanier položí platňu What Is The Thing Call Love a položí prenosku. Tu sa s otcom definitívne lúčime. Netreba ho ľutovať, starého dare-

s tebou sa cítim, chcem povedať, že s tebou je to to pravé.“

„Miláčik, ja chcem patriť len tebe!“

„Chcel by som sa s tebou oženit.“

„Dobre, ale najprv musíme doštudovať.“

Na malom ostrove v Karibiku z malého domu, skôr chatrče, vychádza z dverí čosi. Napriek nevelkému stavaniu sú dvere viac ako dva metre široké. Akási ružová guľová hmota sa pretláča dvermi a po malých schodíkoch sa presúva dolu, k neďalekej pláži.

Na pláži schodíku ktosi pohodil banánovú šupku a tento rôsol sa na nej pošmykne a potom už sa len nekontrolovane gúľa na pláž. V záhyboch tejto rôsolovitej hmoty zahliadneme bledomodré bikini.

Na pláži je malé rybárske mólo, kde je položený väčší pergamen vystužený akýmiisi tyčkami a rebrovím. Z pohľadu odo dverí stavania sa zdá, že je to dosť ďaleko, akoby sa tam niekto opaľoval.

„Trochu by som si zaplávala po dnešnej horúčave,“ počuť zdola.

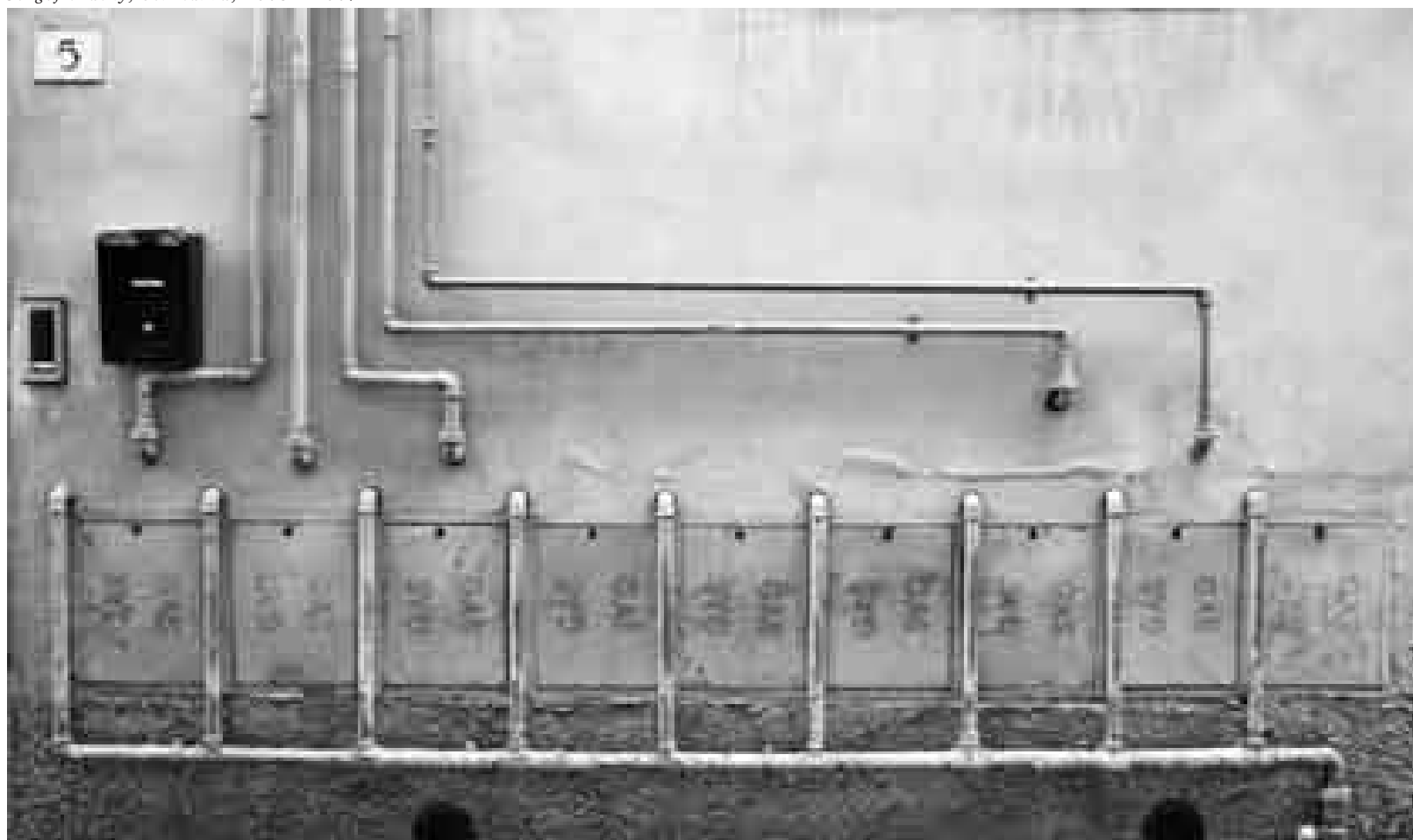
„Ale nie dlho, nerozpušť sa mi!“

„Len sa ochladím a hneď prídem, a nakoľko slnko už zapadá, čaká ťa, miláčik, benátska noc!“

Na to počuť obrovský šplachot, vlna doslova spláchne pláž, ale nie pergamen.

Po chvíli vylieza z vody čosi nepred-

Sergej Vrcký, bez názvu, 2005 – 2007

si ma viac vážil. No čo, už je to za mnou. A tak sa stalo, že som mala niekoľko trpkých skúseností, ale nevedela som inak, len vždy dať všetko. Po dobrodružstvách mi zostali iba boľavé rany. Ak teda ty, miláčik, ma chceš vyliečiť, urob to. Ak nie, tak radšej hneď odíď. Je to na tebe, ty cvok.“

Učka unavená z cesty zaspáva. Chlapec jej upravuje prikrývku a bozká ju na čelo, na špičkách sa vykráda na chodbu, zatvára za sebou dvere, zvezie sa výtahom na prízemie, k recepcii.

Dvere výtahu sa otvárajú a náhle zbadá otca, sediaceho v kresle. Otec si poťahuje z hrubej cigary.

„Ocko, som rád, že si prišiel. Učka ma riadne vytočila. Dala mi nejaké kázanie, skoro som spadol zo schodov.“

„Synak, sú chvíle, ktoré vyrieši len pohárik whisky. Si síce neploletý, ale tu nás kontrolovať nebudú a ty potrebuješ prvú pomoc. Barman!“ a luskne prstami.

chcem to už ďalej natahovať, ľúbim vás. Hlavne sa mi páči váš účes. Aj to s tým občerstvením som si vymyslel. Objednal som to na vlastné triko. Ako mladý chalan som vstúpil do námornej služby, zarobil som nejaké peniaze, hral som aj v kasínach a mal som šťastie – povyhrával som nemalý sumu. Kúpil som potom vilu v Karibiku na ostrove Abocada, ale samého ma tam bývanie omrzelo, nejaký čas som sa túlal a prišiel som až sem.

Vždy som túžil po plnoštíhlej žene, ale nakoľko terajšia móda takéto osoby vylučuje, nemal som šťastie na zoznámenie. Až keď som spozoroval vás, vaše plnoštíhle partie, začal som vás sledovať. Prosím, neodmietnite ma.“

Učiteľka je zoznačiatku trochu prekvapená, sympatizuje však s otvorenosťou staršieho muža a odpovedá celkom neštandardne: „Nuž, nie všetky moje telesné partie sú plnoštíhle, ale azda časom by sa dalo doplniť. Práve teraz nemám

závesy. Schopenhauer radí pri bezvýhodiskových situáciách, to sú takmer všetky, počúvať hudbu. Máš, čo si chceš, starý nemrava. Čau.“

Gymnazista objíma svoju spolužiačku Miminu v suteréne gymnázia pri už známych plechových skrinkách. Je zadychčaný a ústa má celé dokúsané. „Mimina, prestaň, neblbni,“ dychčí.

„Kde si sa tak naučil bozkávať? Iste nie som tvoja prvá.“

„Hm...“ zamyslí sa a chce povedať – mal som dobrú učiteľku, ale čuší. Mimina má oblečené ružové tričko, ružovú plisovanú sukničku, biele tenisky a biele krátke ponožky. Vo vlasoch má zastoknuté umelé kvety. Dnes bola ako mažoretka navčičovať sprievod a ešte sa nestačila prezliecť. Tričko má dosť vyhrnuté a je tiež zadychčaná.

„Fakt mi je ľúto, že nie si prvá. Bol som dosť zblbnutý do jednej kočky, ale už je to za mnou. Mimina,

staviteľné. Nakoľko to natiahlo veľa vody, rôsol sa stal celkom priesvitným a svetielkuje. Vylieza to na mólo. „Lúbim ťa.“

Pergamen švihne a vzdychne: „Poď ku mne, lebo už sa zmráka. Už kmitám. Celý víkend je náš.“

Slnko naozaj kleslo a zapadlo za horizont.

Počuť vlny príboja. Počuť vlny, vlny, príboja.

Nad plážou sa rozsvietia tisíce hviezd. Časť hviezd prekryva cigarovité teleso, pohybujúce sa na východ. To je vzducholod Hindenburg na svojej pravidelnej linke do Južnej Ameriky. Nad ostrovom zakrúži a pomaly zostupuje. Rôsol intenzívne svetielkuje.

Piesok, teplé kamene móla, hviezdy na oblohe, dlhý víkend.

Rôsol sa začína vlniť a svetielkovať celým spektrom. Skáču delfíny. Sejvujem to v Microsoft Word 2:20 AM, 15. feb. 2002, v La Aldea.

Vladimír Havrilla

Na trhu

Pred akciou

Stále som trochu optimista, no desať rokov u projektantov mi ubralo z humoru. Hoci, hrávame spolu futbal. A pritom sa zbožňujem. Najhoršie úrazy som mal totiž vždy z futbalu. Zlomená ruka v zápästí, naštiepené rebro... A to sústredenie, aby som neskopol šéfa. Ešte aj po telocvični pobehuje tak odporne vodcovsky.

Môj najväčší úspech – most cez riečku Belá. Asfaltka na ňom je už vymletá od nákladniakov, ktoré frčia Dolnou Lehotou. Na pravom brehu Belej, budme úprimní, potoka lemovaného vrbami a rakytníkmi, vyrastá nová štvrť katalógových domov. Podaktoré sa kolegom vydarili, ale asi by som postupne zošalel, keby som tam mal žiť. Ľudia si zgýčujú domy balustrádami alebo aspoň zlatými mriežkami v oknách.

Ja žijem skromne. V garzónke v paneláku, s dvojročným džungárskym škrekcom.

Prečo tu žijem sám, so škrekcom? Nezarábam veľa, ani málo. Som zlý? Som úchyľ? O Pixiho sa starám vzorne. Hovni si v luxusnej trojpodlažnej kľietke. Občas ho v noci pozorujem, ako vytrvalo behá v kolese. A hovorím si, že by som mal so sebou niečo urobiť. Niečo zásadné. Ale čo? Usadiť sa?

Čo rok, to nová frajerka. Ženatí kolegovia závidia. Vraj zhorknem a splesniviem ako zabudnutá uhorka. Fakticky oni už majú vajcia v náleve. Zaprášený slivkový kompót hlbo v špajzke.

Ani jedna mi nepovedala, že smrdím, že vyzerám neprijateľne. Na škrekčov nežiarili. Párkrát som navštívil Psychológa, ktorý ma neforwardoval k Psychiatrovi, a keď som na dohodnuté stretnutie neprišiel, nepovažoval za spoločensky prospešné mi zavolať.

Musí byť rozvážna a vášnivá. Šetrná a veľkorysá. Nenápadne ohurujúco krásna! Som bez ženy už ôsmy mesiac, ešteže ma Psychológ naviedol na počúvanie ezoterickej hudby. V pomyselnom priestore lásky. Ale ja potrebujem konkrétne tvary! Konkrétne chute a vône! A HNEĎ!!! Moje priestorové chápanie je prízemné. Človek si chvíľu vystačí aj sám, ale ešte pár dní a budem s podobne postihnutými besedovať na internete.

A pritom toľko osamelých, túžiacich žien blúdi konkrétnymi priestormi! Pravda je, že som Buddyho nemiloval bezvýhradne, strašne pľzol tento ušľachtilý tvor. S mojou poslednou nás bolo v garzónke priveľa. A Buddy, to milé teľa, hrozne žiarlil. Rád sa s nami vyvaloval na rozťahovacom gauči. Tomu sme sa aj venovali najčastejšie. A nenápadne mi stúpil na žalúdok alebo do rozkroku, tento zlatučký labrador. Podľa Kláry za všetkým meškám aspoň tridsať minút. Neprejavujem nijaký záujem o duchovné aktivity, nieže hodnoty. Mohol som ja vedieť, že samica, ktorá je so mnou dva mesiace iba v posteli, má aj iné záujmy? Ani len prechádzka okolo domu sa nám nezadarila. Vraj uprednostňujem sex pred ňou. Ale ten sex robím s tebou, vravím. Veď práve, som len tvoj sexuálny objekt, uzavrela.

Za polhodinku, kým som rozmýšľal nad odpoveďou, ktorá by zachránila náš vzťah, sa Klára zbalila a odišla. Buddy vo dverách vyplazil jazyk a zafučal od radosti.

Vynára sa mi jeden Arcimboldov portrét, ktorý mi pripomína Kláru. Môj obľúbenec z čias štúdia. Mám rád tie zeleninové a ovocné žarty, ten pohľad muža, ktorý chce ženu zjesť. Užít si tak, aby po nej neostalo nič. Ja by som Kláre namiesto hlavy namaľoval dusený karfiol.

Uch, pred ôsmimi mesiacmi som bol skvelo rozbehnutý, fakt skvelo... Za poslednú polhodinu som vypil tri kávy a zožral celú Študentskú pečat.

Funím a oči mi tlačí z jamiiek, ale zajem to desaťdekovkou ementálu, aby som zmenil chuť. Dve hrste arašídov to vyrovnajú. Priveľa slaného naraz. Dám ešte jednu horalku a vstanem. Utať toto bláznenie.

Vypadnúť – ale kam? Čo iného bude vonku? Hnusný snečný deň, topole vo dvore už zhadzujú listy. Márne prepínam kanále, aby som trochu predĺžil ležkanie. Černosi usilovne otlkajú basketbalku kdesi v Chicagu, ako nejaká sekta, rodinnú telenovelu produkovať sám Berlusconi. Nemci pália na Moskvu.

Tridsaťpäť rokov. Oficiálne mladý. Plavé vlasy zatiaľ husté. Telo ešte drží pokope. Modré oči. Unavené, alebo kdesi na dne záblesk života? Urobím grimasu. Ešte jednu. A znova. Táto hra sa mi zapáči a tak vykriknem ústa a špúlím pery, vyplieštam oči a huhnem. Huhu-hu, hu-hu. Múúú. Palcom si tlačím nos dohora. Hu-hu-hu-hu, búcham si po hlavu a skáčem po predsiňu ako šimpanz. Zobudil som Pixiho, ospalo vykúka z pilín. No čo, nikto ma nekontroluje. Poškriabem sa na tvári. Oľízem zrkadlo. Objímam chladničku, odstúpim a kopnem do nej. Naskočí motor, kopnem ešte raz, ale je to debilina, v chladničke hrkne a mňa páli palec.

Najvyšší čas vyraziť. Žena alebo smrť. Ak smrť, tak rýchla.

V akcii

Na ulici je odporne opojne. Vlhko, šťavnato, cítiť prúdenie miazgy v stromoch. Krv mi klokoce v spánkoch. Asi kúpim zeler. Do polievky a tak. Uch, musím variť. Jasné, že kaleráb nekúpim len tak, od hoci-koho.

Miesim sa v preplnenom trhu. Smutní pijani už od rána obsadili stoly pri obitých drevených krémach, vypúšťajú slová do vône živánskej. Mihne sa tvár zlostnej ženy, s úzkymi zelenými očami, ktoré sa divo krútiť do všetkých strán, supí nos trhane čúhá, kde je čo lacnejšie. Priesvitná starinka ponúka černice, osamelá a vystrašená v toku davu, pri nej trpezlivý hnedo-biely fľakáčik.

Zmažem to zátišie a nasledujem decentnú šípku Priemyselnej zóny. Odbočím do textilnej zóny. Od náporu nepretržitého konania sa mi rozbúcha srdce. Atmosféra China Town tlmí ostrosť vnemov, cítim sa zvláštne ukrytý, utajený v tom pachu medzi stenami visiacych tričiek a bünd. V trhovom rokoku pod plápolajúcimi špagátmi a igelitovými strechami ma zaplavuje omamná orientálna hudba. Spoza teplákov a šušťákových súprav vykúkajú nahé Číňanky s malými pevnými prsami, zvodne sa vlnia, obtočené syčiacimi hadmi s vyplazenými kmitajúcimi jazykmi. Už-už nadväzujem nadrozumovú mysterióznu komunikáciu, keď ju zrazu odplaší rozradostené retro latinskoamerických píšťal a bubnov. Vznášam sa v rozhojdanej piesni, nad nedoziernou pampou, ktorá sa odráža v hnedých očiach starej Indiánky, tóny píšťaly veselo poskakujú nad jej materinskými prsami dôstojne sa pohupujúcimi do rytmu. Nakláňajú sa ku mne Cigánky a vôňou čerstvých masliakov ma vábia na lesné chodničky.

Tu na Miletičovej som kozmopolita. Aspoň tu nie je všetko tak nudne biele.

Keď zbadám Enikó, podlomia sa mi kolena. Riavy zhučali. Budem tu skackať z nohy na nohu, maskovať sa igelitkou? Je tam s mladšou sestrou, ale, žiaľ, aj s apom. Kedy sa odvážim? Kedy už?? Čo ak bude hovoriť maďarsky? Som posadnutý mladostou: Enikó mi pripomína prázdniny na Balatone, kde ma ráno zobúdžali holuby. Hrkútali: „Zlatú-šik, zlatú-šik...“ So starou mamou

sme sa napchávali langošmi. Och, Balaton... Och, Maďarky, aj tie maďarské, aj tie slovenské...

ENIKÓÓÓ!!! Vôňa cukrových melónov tvojich nadnebeských prís, ligotavá dyňa drieku, sladkých hráškov oči, líca sťa dve zrelé vinohradnícke paradajky! Namiesto ušiek puky ruží, namiesto vlasov rozkvitnutý mak a sedmokrásy a lúčne kvety, noštek zo struku jemných fazuliek a ústa z čerešní, vinič s pučiacimi bobuľami sa točí okolo kukuričiek tvojho pôvabného hrdla! Enikóóó!!! Doznieva ozvena v mojom vnútri, raz som počul apa, ako na ňu volá týmto prelúbezným menom – venuje mi žiarivý, povzbudzujúci pohľad; moje vytreštené, krvou podbehnuté oči jej nemohli ujsť. Óóó, úpiem nad sojva dvadsaťročnou kráľovnou trhoviska. Ako elegantne váži mrkvu, ako noblesne berie od zákazníkovi uhorky, v mierom predklone, odvádžajúc pozornosť od váhy plnotučnými prsami. Kvôli nej by som sa naučil spamäti Marínu v maďarčine a vášnivo jej recitoval za dlhých, zimných večerov, kvôli nej by som sa presťahoval aj do Mosonmagyaróváru a tam, volkajúc si v bahne, zriekol by som sa slovenskej národnosti. Óóó, Enikóóó!!!

Zeleninu nakupujem výhradne u nej, aj teraz si odborne prezerám rajčiaky, aby som tam mohol byť čo najdlhšie. S tajomným úsmevom mi podáva mikroténové vrecko. Nafúkne ho a prasknem? Tisíckrát som

si predstavoval, ako ju pozvem na kávu a možno aj... ktovie... Zmáha ma chorobná triaška, mozog syčí cez uši. Jej sestra sa zjavne uškŕňa. Teraz alebo nikdy! Osmeľ sa, mumák, nerob hanbu mužskému pokoleniu! S hrôzou a s istým zadosťučinením, ktoré ešte musím vyhodnotiť, sa počujem: „Slečna, môžem vás pozvať na kávičku?“ PREČO ALE GÁNIM DO OČÍ JEJ SESTRY?! Vrhne zdesený pohľad na Enikó. Je neskoro. Čo to robím?! Prečo?! Ako som ju mohol tak nehanebne zraďiť?!

Sestra sa prekvapene, ale potešene usmieva. Apo vypúšťa zlé, prítlmené pohľady, buchoce s debničkami. Naznačuje, že je veľa roboty. Hádám ma nepožiadala o pomoc. Zaťko by sa zišiel... Ale nie je trochu starý? Hádajú mi na tridsať, posmeľujem sa. Či aj to je veľa?

„Šak len sem oproti. Len na chvíľu.“ Škerím sa dobromyseľne v tejto bláznivej chvíli, možno aj na svojho budúceho svokra. Tvári sa obozretne spoza hustých fúzov.

„Tuším by som si dala kávu,“ spevavo zatáha jej sestra Enikó, prekvapujúco bez prízvuku.

„Šak si daj. Ty budeš mať osemnásť, né já.“ Odvrkne tatko a prekole ma zrakom. Zahaňa ma očami.

Nedokážem pozrieť na Enikó. Jej sestra si odpáše zásteru. Nebesá ju tiež obdarili, ale grejpy sú už len pomarančami, tekvičky baklažánmi a topinamburmi. Nechápem sa. Som zmätený. Keď napokon zdvihnem

zrak, vidím, že Enikó sa pobavene usmieva. Áno, vie o mne všetko. Do je to? Začujem ešte apov pridusený hlas. Plazivý tón akoby mi chcel vraziť nôž na melóny do chrbta.

Omámený nasledujem jej sestru do ošuntelej pizzerie. Sestra rozpráva hlučne po slovensky a ešte hlasnejšie sa smeje. Oblé, súmerné lýtka má pevne obtiahnuté opálenou kožou. Vôbec ju nepočúvam. Steny sa trasú, zem uhýba. Viem len, že sa volá Ildikó. Prebrala iniciatívu.

Holohlavý krátkokrký čašník na mňa občas flochne od stroja. Keď nám prinesie vreľú kávu v plastových pohároch s plastovými miešacami, nápadne objíme Ildikó. Dokonca jej dá pusu na vlasy a cestou k pultu ma dobodá pohľadom. Doriti. Snažím sa zartovať o práci, Ildikó navrhne, aby som im naprojektoval nový skleník a chliev. Počúva rapero a každý piatok chodí v Dunajskej na diskotéku.

Óóó, Enikóóó!... Si iná ako Ildikó?

Rýchlo preč, zabudnúť. Hoc si aj spálím jazyk brečkou. Jesenný vietor plný štiav zeme odnáša mučivé spomienky. Možno sa popoludní pôjdem prejsť do lesa. Možno sa pri tom trochu prebehnem. Pomôžem nejakým skautkám založiť oheň kresadlom. Zatiaľ len krešom a krešom, a nič. Ani len bobrík trpezlivosti. Iba jeden džungársky škrekok.

Juraj Šebesta

Sergej Vracký, bez názvu, 2005 – 2007

Z obsahu:

Myslím si, že... Ivan Kadlecík

Jozef Mihalkovič: 6 básní
 Jozef Mihalkovič: O Váľkovi a Novomeskom (spomienková próza)
 Adam Svetlík: (Ne)moc literatúry (esej)
 Jana Beňová: Plán odprevádzania (Café Hyena) (úryvok z románu)
 Zuzana Ištvánfyová: Koniec literárnej histórie – áno alebo nie (esej)
 Stanislava Chrobáková-Repar: Vernisáž 1, Vernisáž 2, Kierké Gaardovi, oklukou (básne)

Tmavá komora

Jozef Leikert: Ladislav Mňačko v roku 1963 (štúdia)

Voľným okom:

Juraj Mojžiš: O Žltých ostrovoch Jacksona Pollocka (esej)

Monika Kekeliaková: Estetické rozohrávanie súčasnej situácie človeka a sveta (skica k najnovšej poézii M. Rúfusa)

Umenie eseje

Dušan Teplan: Očistné písanie

Pan(o)ptikum

Vladislava Gálisa

Texty s textepílom:

Daniél Hevier

Norbert Mikláš: Prehováranie smrti (úvaha nad knihou)

Recenzie

Ivan Kamenec: Žo Langerová: Vtedy v Bratislave
 Zoltán Rédey: O Juroleкови a M. Milčákovi
 Roman Gajdoš: Umenie textovať, textovať umenie (Blažej Baláž: Texty)
 Lucia Winklerová: Další rozvoj fenoménu J. R. R. Tolkien
 Miloslava Kodoňová: Náboženstvo vo veku interpretácie (Richard Rorty – Giovanni Vattimo: Budoucnost náboženství)

Cool/túra

Márius Kopcsay: Počasie banálne i globálne

Tour de galery

Marián Kubica
 Knut Odegard: Jazyk poézie je absolútne podstatný
 Sonia Reisingerová de Puineuf: O čom bolo a nebolo XX. storočie (Dokumenta 2007)

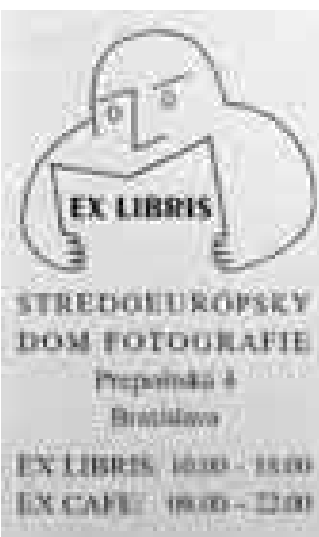
Slogličina

Pavel Branko

Z poznámok Ivana Žuchu:

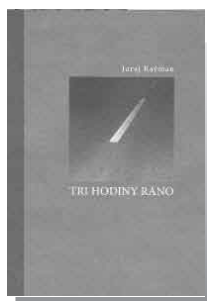
Pochybnosti

Ilustrácie: Peter Horváth

Sonda do životnej krízy seknutá hororom

Úvodné nastavenie situácie v próze Juraja Raýmana Tri hodiny ráno – muž zrazí na diaľnici záhadnú starenu, samozrejme, nezachová sa podľa predpisov a potom musí znášať dôsledky svojho činu – ponúka, ak zostaneme v kontexte domácej prózy, niekoľko možností. Mohlo by ísť o mitanovskú ladenú mystery-story (resp. jej, v súčasnej slovenskej literatúre bežnejší, slabučký odvar) či lepkavo-absurdný existencializmus na spôsob Ballu, alebo, aby sme nezabudli na žiadny variant, hrubozrné groteskné rozprávanie predvádzkové v poviedkach Karola D. Horvátha. Skutočnosť, že Raýmanova próza nepredstavuje ani jednu z uvedených možností, neznamená, že sa nám tu objavil svojrázny autorský hlas.

▲ Juraj Raýman
 ▲ Tri hodiny ráno
 ▲ Marek Šulík 2007
 ▲ 117 strán
 ▲ 188 SK

Kniha Tri hodiny ráno chce byť v rámci slovenských pomerov profesionálne napísaným a pútavým čítaním. A keďže sa pohybujeme v slovenských po-

meroch, z profesionality je rutinerstvo a klišéovitost, z pútavosti zas až nepríjemne ľahká čítavost. Navyše, autor akoby nezabúdal, že jeho prítomnosti profesionálneho „pisateľa“ (reklamný textár, autor scenárov pôvodných slovenských seriálov) predchádzala minulosť adepta umenia (publikovanie v Slovenských pohľadoch, Romboide, Fragmente, debut Vystúp z tieňa svojho tieňa), takže príbeh, klasifikovaný na záložke knihy ako psychologický triler, disponuje ťažko prehliadnuteľným ťahom na „závažnejšiu“ výpoveď. Túto tendenciu podporuje manieristický a po čase únavne pôsobiaci rozprávač v druhej osobe, ktorý exklamuje, pýta sa, usvedčuje, dopovedáva, ironizuje a miestami je vôbec celkom zbytočný.

V próze teda nachádzame dve línie. Na jednej strane máme štandardne odvedený thriller s hororovými prvkami, zaopatrený všetkými vlastnosťami, rekvizitami a stereotypmi žánru (mokvajúce rozkladajúce sa telá, ož-

vajúce mŕtvolky). Raýman nestupňuje napätie a hoci sa mu chvíľu darí sugerovať nevládnú, strach vzbudzujúcu atmosféru, uprednostňuje skôr akčnosť rozprávania. Próza veľmi skoro prekračuje hranice reálneho, triler sa mení na priamočiary horor a príbeh, ktorý sa autor spočiatku snažil pevne viesť, zasa na bezduchú naháňačku (na diaľnici, na cintoríne, v nemocnici, na ulici).

Druhou líniou, ktorá by prózu mala vyviesť z rámcov jednorazového oddychového čítania a ktorá postupne nadobúda čoraz väčší význam, je miestami sentimentálny pokus o psychologický príbeh životom a podnikateľskou upačtenosťou otupeného muža,

Kniha Tri hodiny ráno chce byť v rámci slovenských pomerov profesionálne napísaným a pútavým čítaním. A keďže sa pohybujeme v slovenských pomeroch, z profesionality je rutinerstvo a klišéovitost, z pútavosti zas až nepríjemne ľahká čítavost.

ktorému stroskotáva manželstvo, rúca sa rodinný život. Podáva sa interpretácia, že lavína hrôzostrašných udalostí, ktorá postupne deštruuje protagonistovi život, telo a auto, by mala byť akýmsi trestom za jeho zautomatizovanú existenciu a ľahostajnosť k blízkym. Príbehom prestupujú motívy odkazujúce na smrť, smrteľnosť – tajomná starena je samotnou smrťou, z protagonistu sa stáva chodiaci kostlivec. Pripravený o všetko, aj o holý život, v sladkobôľnom finále zisťuje, že,

povedané s Bobom Dylanom, „keď nemáš nič, nemáš čo stratiť“, po strastiplných udalostiach mu autor napokon dopraje pocit čistoty až do špiku kostí, čo môžeme chápať ako akýsi špecifický variant happyendu.

Jazyk založený na krátkych vetách, ktoré majú dynamizovať rozprávanie, dávajúci okázalo najavo, že je na tepe doby („Rehočeš sa sám sebe do xichtu. O žiadnej kaši nemôže byť ani reči. Si v sračke. Po kolená v sračke!“), sa prispôbuje akčnému vyzneniu prózy. Hovoriť o tom, ako chudobne pôsobí jeho redukovanosť na holé či minimálne rozvité vety, asi nemá v kontexte dnešného písania zmysel. Raýman tu nepredstavuje žiadnu výnimku, skôr reprezentuje to, čo sa, bohužiaľ, stalo štandardom. Rovnako sa zdá, že menší rozsah by textu neuškodil – rozprávanie vo svojej druhej tretine mierne stráca dych (do seba zakuklené snové

scény v nemocnici pôsobia nadbytočne).

Raýmanov pokus skombinovať sondu do krízy mladšieho stredného veku s rekvizitami bečkových hororových filmov sa mohol skončiť zaujímavo. To by však autorovo vyplnenie žánrového zadania nemeslo byť príliš predvídateľné a klišéovité a jeho psychologizovanie povrchné a sentimentalizujúce.

Ivana Taranenkova

Medzi jazykovými hrátkami a pálčivou túžbou

Kniha Inge Hrubaničovej Láska ide cez žalúdok obsahuje sofistikované, ale aj rozatárené texty – prózy aj básne. Charakterizuje ich kultivovanosť výrazu a myslenia, ktorá však nevyklučuje hravú provokatívnosť, zmyslosť až istú samopaš. Autorka vôbec neváha dávať najavo, že je intelektuálkou (s lingvistickou špecializáciou), ale i „jednoducho ženou“ a už vonkoncom sa neostýcha záležitostí, ktoré začínajú od pása dole. Úspech takéhoto rozloženia modalít je však striedavý. Oscilovanie medzi „intelektuálnymi výšinami“ a bodrou telesnosťou, od Lotmana k prehltaniu semena, od Onegina k vagíne, samozrejme, nepohorší, no podobne ako titul knihy, pôsobí trochu krčkovito a vzbudzuje nepríjemné očakávania, ktoré, našťastie, samotné čítanie nenaplnia.

baironizuje. Podáva správy o stave súčasnej slovenčiny, komunikácie, správy o túžbe, správy o „starnúcej divadelnej avantgarde“ a občas osta-

Ak je kniha Láska ide cez žalúdok anotovaná ako kniha nielen o láske, ale aj jazyku, tak sa žiada poznamenať, že práve jej „jazykové“ pasáže unavia najskôr a že najsilnejšie zapôsobujú záznamy o pálčivej túžbe po blízkosti.

▲ Inge Hrubaničová
 ▲ Láska ide cez žalúdok
 ▲ Aspekt 2007
 ▲ 189 strán
 ▲ 190 SK

ne pri správach o vlastnej intelektuálnej rozhladenosti a erudovanosti. Miestami odhaľuje stratégie svojho písania, okato dáva najavo a vysvetľuje, o čo jej ide a čo chce dosiahnuť (almodovarovské narážky) – sama poskytuje slová, ktorými sa jej kniha dá charakterizovať. Inokedy mentuje, avšak vždy ustriedne, aby tak činila s odstupom a nadľahčene.

Takisto „desubjektívuje“, pluralizuje subjekty, ukazuje ich vyprázdnenosť, prekračuje hranice rodo-

ka ide cez žalúdok anotovaná ako kniha nielen o láske, ale aj jazyku, tak sa žiada poznamenať, že práve jej „jazykové“ pasáže unavia najskôr a že najsilnejšie zapôsobujú záznamy o pálčivej túžbe po blízkosti, prejavujúce sa výrazne v najrozsiahljšom a príbehovo najkoncentrovanejšom texte knihy s názvom Meniny má nový rok. No prepriata miera citovosti je vzápätí korigovaná, ako inak, úvahami o gýči, sebaironickým pozmurkovaní autorky na čitateľa.

Rôznorodé texty, kde útržky príbehov navzájom prepájajú preskakujúce motívy, sú nastavené dialogicky. Raz sa tu verklíkujú hra asociácií v neukončiteľnom mužsko-ženskom dialógu plnom protirečení a pristihovania sa, potom predvádzajú asepticke, agresívne a nekomunikujúce táranie súčasného mediálneho diskurzu, aby sa kontrastovali s dialógom, ktorý sa snaží nájsť toho druhého, priblížiť sa mu, doplniť ho a splynúť s ním, s vyhladkou spolu „komplementárne neneuroticky mlčať“.

Možno v tomto zmysle sa dajú interpretovať Hrubaničovej „bezsúbejky“ (názov prvej časti knihy) – jednak môže ísť o vytrácanie identity v bezobsažných rečiach a floskulách, jednak o túžbu „experimentovať... popustiť uzdu akýmkoľvek ovládaniam, akýmkoľvek mieram, akýmkoľvek poznávaným dimenziám ... porušiť ochranný obal a zistiť, čo sa stane, aká tragédia či, naopak, aká radosť z úniku z obmedzení a z rozpoznaní iného vnímania slasti“.

Celkom dobre by sa dalo skonštatovať, že kniha Láska ide cez žalúdok prezentuje typické písanie niekoho, kto sa možno trochu pridilho pohybuje v istých kruhoch (je jedno či intelektuálnych, genderovo špecializovaných, divadelných, bohémnych) a preberá všetky recové a myšlienkové „tiky“ prostredia. Napriek tomu v písaní Inge Hrubaničovej oslovujú momenty, vďaka ktorým môžeme povedať s istou dávkou blazeovanosti, že nejde o márnou záležitosť a celkom úprimne, že sa k nej kedykoľvek oplatí vrátiť – a to sa dnes dá povedať o máloktorej pôvodnej knihe.

Ivana Taranenkova

Člen asociácie
European
Conference
of Promoters
of New Music

MELOS-ÉTOS

9. ročník medzinárodného festivalu súčasnej hudby
In Memoriam Ilja Zeljenka
Bratislava, 7. – 16. november 2007
Host festivalu: Gija Kančeli

Streda 7. 11.

19.00 Veľké koncertné štúdio Slovenského rozhlasu Otvárací koncert

ILJA ZELJENKA *Oświęcim, kantáta pre miešaný zbor, 2 recitátorov a orchester*

SAMUEL BARBER *Andromachina rozlúčka pre soprán a orchester**
GIJA KANČELI *Oplakané vetrom liturgia pre orchester a violu**

Symfonický orchester Slovenského rozhlasu
Spevácky zbor mesta Bratislavy
Marián Slovák,
Marián Bulla, *recitátori*
Carole Farley, *soprán*
Milan Radič, *viola*
José Serebrier, *dirigent*

Štvrtok 8. 11.

19.00 Moyzesova sieň, Vajanského nábrežie

ILJA ZELJENKA
*Sonáta č. 23 pre klavír***
Sonáta pre violončelo a klavír
Sonáta pre husle a klavír č. 2
GIJA KANČELI
*Time... and again**
Klavírne kvarteto
*In L'istesso tempo**

Magdaléna Bajuszová,
Vladimír Godár, *klavír*
Ján Slávik, *violončelo*
Juraj Čížmarovič, *husle*
Milan Radič, *viola*

Piatok 9. 11.

19.00 Malé koncertné štúdio Slovenského rozhlasu

PETER GROLL *Megane***
JOZEF PODPROCKÝ
*„Quasi a Fantasia“***
VLADIMÍR BOKES *Sekvencia***
PETRA BACHRATÁ
*Subjective Risk***
GALINA USTVOLSKAJA
*Symfónia č. 4**
GALINA USTVOLSKAJA
*Symfónia č. 5 „Amen“**
LUCIANO BERIO *O King**
GYÖRGY LIGETI
*Komorný koncert pre 13 hráčov**

Melos Ethos Ensemble
Marta Beňáčková, *alt*
Jevgenij Iršai, *recitátor*
Silvia Adamíková, *soprán*
Marián Lejava, *dirigent*

Piatok 9. 11.

22.00 Malá sála Slovenskej filharmónie

MIRO BÁZLIK
24 prelúdií pre klavír

Daniel Buranovský, *klavír*

Sobota 10. 11.

11.00 Pálffyho palác, Zámocká ulica

MARIÁN LEJAVA

Dickinson-Songs

LUKÁŠ BORZÍK

*Vergangene Zeiten***

LUCIA KOŇÁKOVSKÁ

Sólo pre violončelo

BOŠKO MILAKOVIČ

Losing My Religion...

LUCIA PAPANETZOVÁ

Tiene, sonáta pre husle a klavír

Silvia Adamíková, *soprán*
Zuzana Biščáková,
Ondrej Olas,
Vladislav Šarišský, *klavír*
Mikuláš Duranka, *trúbka*
Vladimír Ondrejčák, *gitara*
Vítězslav Halas,
Marián Svetlík, *husle*
Júlia Urdová, *viola*
Katarína Zajacová, *violončelo*
Andrea Bošková, *fauta*
Martin Mosorjak, *klarinet*
Ivana Psoťková, *akordeón*
Zuzana Žňavová, *dirigent*

Sobota 10. 11.

19.00 Moyzesova sieň, Vajanského nábrežie

GIJA KANČELI *Život bez Vianoc*
*Ranné modlitby**
*Denné modlitby**
*Večerné modlitby**
*Nočné modlitby**

Cappella Istropolitana
Ženské vokálne okteto
Jakub Kokavec,
chlapčenský soprán
Michal Zpěvák,
sopránový saxofón, klarinet
Juraj Čížmarovič, *dirigent*

Sobota 10. 11.

22.00 Malá sála Slovenskej filharmónie

JURAJ BENEŠ
Sonáta č. 5 pre klavír
Notturmi per pianoforte

Veronika Lacková, *klavír*

Nedeľa 11. 11.

10.30 Mirbachov palác, Františkánske námestie

JOZEF SIXTA
Sláčikové kvarteto č. 2
IVAN PARÍK *Hudba pre Miloša*
Urbáska pre sláčikové kvarteto
DUŠAN MARTINČEK *Sláčikové kvarteto*
IVAN HRUŠOVSKÝ *Sláčikové kvarteto č. 3*

Moyzesovo kvarteto

Nedeľa 11. 11.

16.00 Divadlo GUaGU, Františkánske námestie

MILOŠ BETKO – JURAJ HATRÍK
*SEM ← A → TAM***
(Vektorové mizanscény)

Matej Drlička, *klarinet*
Masahiko Širaki, *bicie nástroje*
Jana Illéšová – Černá, *husle*

Dagmar Kamenská, *flauta*
Eva Páleníková, *akordeón*
Zuzana Biščáková, *klavír*
Jaroslav Kocúrek, *trúbka*
Olga Belešová, *Petra*
Fornayová, *Monika Horná,*
Barbara Kelišková, *Tony*
Pisár, *Masahiko Širaki,*
Jozef Talostan, *tanec a herectvo*
Viliam Klimáček, *réžia*

Nedeľa 11. 11.

19.00 Moyzesova sieň, Vajanského nábrežie

OLIVIER MESSIAEN
*Vingt regards sur l'enfant Jésus**

Roger Muraro, *klavír*

Pondelok 12. 11.

19.00 Malé koncertné štúdio Slovenského rozhlasu

GIJA KANČELI *Nach dem Weinen**
MARTIN BURLAS *Rupturologia***
ALEXANDER KNAIFEL *Lamento**
JURIJ FALIK *Kompozicia**
SERGEJ SLONIMSKIJ
*Chromaticeskij raspjev**
JOHN TAVENER *Threnos*
ALFRED SCHNITKE *Hymny I – IV*
*pre violončelo a komorný súbor**

Jozef Lupták, *violončelo*
Adriana Antalová, *harfa*
Judith Izsáková, *čembalo*
Peter Kajan, *fagot*
Peter Kosorin, *tympány*
Marek Štrpka, *trubicové zvony*
Michal Vavro, *kontrabas*

Utorok 13. 11.

19.00 Malé koncertné štúdio Slovenského rozhlasu

GYÖRGY LIGETI
Sláčikové kvarteto č. 1
*(Metamorphoses nocturnes)**
IVAN BUFFA *Sláčikové kvarteto*
GEORGE CRUMB *Black Angels**

Zwiebelovo kvarteto

Streda 14. 11.

19.00 Veľký evanjelický kostol, Panenská ulica

IGOR STRAVINSKIJ *Ave Maria*
HENRYK MIKOLAJ GÓRECKI
Amen op. 34
ARVO PÄRT *Festina lente**
HARVEY BROUGH *Vespers*
*(Valete in Pace)**
NICK BICĀT *Libera me, Domine**
ILJA ZELJENKA *Elégia*
JOHN TAVENER *Chant**
ARVO PÄRT *Beatitudines**
JOHN TAVENER
Song for Athene
JOHN TAVENER *Eternal Memory**
ALFRED SCHNITKE *Gospodi,*
*Gospodi Iisuse**
ARVO PÄRT *Magnificat*

Zbor bratislavského konzervatória

Slovenský komorný orchester Bohdana Warchala
Maroš Klátik – *tenor*
Silvia Urdová, *organ*
Ivana Pristašová, *husle*
Michal Štahel, *violončelo*
Andrew Parrott, *dirigent*

Štvrtok 15. 11.

19.00 Veľké koncertné štúdio Slovenského rozhlasu

EDGAR VARÈSE *Ionisation*
JOHN CAGE
First Construction in Metal
MARC-ANDRÉ DALBAVIE
*Chant, récitation, danse**
GÉRARD GRISEY
*tempus ex machina**
FRANÇOIS BERNARD MÂCHE
*Aera**

Les Percussions de Strassbourg

Piatok 16. 11.

17.00 Malá sála Slovenskej filharmónie

ROMAN BERGER
Päť štúdií
Sonáta 1960
3. sonáta „da camera“ in memoriam
Frico Kafenda
Soft (November-Music I)
Semplice

Ivan Buffa, *klavír*

Piatok 16. 11.

19.00 Koncertná sieň Slovenskej filharmónie

PETER EÖTVÖS *zeroPoints**
ROMAN BERGER *Musica pro defunctis**
EDGAR VARÈSE *Amériques**

Slovenská filharmónia
Zsolt Nagy, *dirigent*

SPRIEVODNÉ PODUJATIA

Utorok 6. 11.

Účelové zariadenie Ministerstva kultúry, Biela ulica
Odborná diskusia s hosťom festivalu Gijom Kančelim

Streda – Piatok 7. – 9. 11.

Slovenské elektrárne Enel, Konventná 9

Sacrum a profanum v hudbe 20. storočia

Medzinárodné sympóziium

Pondelok – Štvrtok 12. – 16. 11.

Filmová a televízna fakulta VŠMU, Svoradová 2

Prehľadka flimov s hudbou Giju Kančeliho a Ilju Zeljenku

Zmena programu a účinkujúcich vyhradená!

Hlavný usporiadateľ

hudobné **entrum**
MUSIC CENTRE SLOVAKIA

Hudobné centrum z poverenia Ministerstva kultúry SR

SPOLUUSPORIADATELIA

Slovenský rozhlas

Hudobná a tanečná fakulta Vysoké školy múzických umení

Filmová a televízna fakulta Vysoké školy múzických umení

V SPOLUPRÁCI S

Slovenská filharmónia
Hudobný fond
Spolok slovenských skladateľov pri Slovenskej únii
Slovenský filmový ústav
Institut Français Bratislava
Goethe Institut-Inter Nationes
Poľský inštitút v Bratislave
Veľvyslanectvo USA v Bratislave
Slovenské elektrárne Enel

MEDIÁLNI PARTNERI

STV
SLOVENSKÁ TELEVÍZIA

Devín
Slovenský rozhlas 3

DENNÍK
SME

ticketportal
www.ticketportal.sk 02 / 529 333 23

PREDAJ VSTUPENIEK

- www.ticketportal.sk
- v sieti predajní ticket portal
- hodinu pred začiatkom koncertu v mieste jeho konania

INFORMÁCIE

www.hc.sk
tel.: (02) 5920 4817

Vydalo Hudobné centrum

Ilustrácia: Ivan Csudai
Realizácia: Orman spol. s.r.o.

SLOVENSKÝ
FILMOVÝ ÚSTAV
SLOVAK FILM
INSTITUTE

slovenská
filharmónia

INSTITUT
FRANÇAIS
BRATISLAVA

POLSKÝ INŠTITÚT
INSTYTUT
POLSKI

HF

Spolok
slovenských skladateľov pri
Slovenskej únii

Embassy of the
United States of America

SLOVENSKÉ
ELEKTRÁRNE

Enel

Autori čísla

Barbora Černušáková
absolvovala Filozofickú fakultu UK, pracovala v Amnesty International a Priateľoch Zeme, v súčasnosti dokončila štúdium o ľudských právach na London School of Economics

Vladimír Havrilla

vyštudoval sochárstvo, ale je, či bol aktívny okrem výtvarného aj v iných oblastiach umenia, pod pseudonymom Roberta Weinerová publikoval fragment románu Noc a deň. (Svédectví, Paríž 1984), v úzkom okruhu svojich priateľov sa preslávil filmom Vtáčia žena (1972), ako výtvarník získal viacero medzinárodných ocenení

Hana Chorvátová
vyštudovala archeológiu a históriu na FF UK v Prahe, zaoberá sa obdobím včasného stredoveku, publikovala v domácich i zahraničných odborných časopisoch, momentálne sa venuje synovi Samuelovi

Miro Klobučník

vyštudoval históriu, doktorát získal na Trnavskej univerzite v odbore slovenských dejín, od roku 2003 pracuje v Ústave pamäti národa, zaoberá sa výskumom obdobia 1939 – 1989

Lubica Lacinová
biofyzička a fotografka, na Ústave molekulárnej fyziológie a genetiky sa zaoberá tým, kedy, ako a prečo prechádza vápnik cez bunkovú membránu, spolupracuje so Sedmou Generáciou, Mostami, Aspektom a ďalšími

Norbert Mikláš

vyštudoval odbor filozofia – výtvarná výchova na FHV UMB, publikoval eseje a kritiky v niekoľkých kultúrnych časopisoch (najmä v Romboide), v rámci externého doktorandského štúdia na FiF UK sa špecializuje na vzťah filozofie a literatúry

Tomáš Mrva
vyštudoval žurnalistiku a anglický jazyk a literatúru na UKF v Nitre, po dvoch rokoch v najlepšej mediálnej organizácii na svete hľadá novú motiváciu

Jozef Nosek

biológ, pracuje na katedre biochémie Prírodovedeckej fakulty UK, spolu s Lubomírom Tomáškom vedie Spoločné laboratórium katedier biochémie a genetiky, kde skúmajú viaceré aspekty biológie kvasiniek a evolúciu chromozómov, je International Research Scholar prestížneho medicínskeho inštitútu Howarda Hughesa

Aňa Ostrihoňová
vyštudovala žurnalistiku a modernú filológiu na UKF v Nitre a UK v Prahe, žije v novodobom Babylone a pracuje na dizertačnej práci v oblasti translatológie, venuje sa kritike a prekladu audiovizuálnych diel

Marta Stachová

absolvovala štúdium fotografie a historických vied, pracovala (a pracuje) pre viaceré kultúrne inštitúcie a časopisy (GMB, SNG, Kultúrny život, Historická revue), kurátorsky pripravila niekoľko výstav fotografií

Juraj Šebesta
riaditeľ Mestskej knižnice v Bratislave, vydal zbierku poviedok Triezvenie, zostavil výbery z hier Sama Sheparda a Davida Mameta a päť zväzkov edície Contemporary Slovak Drama, prekladov slovenských hier do angličtiny

Ivana Taranenkova

pôsobí na Ústave slovenskej literatúry SAV a zaoberá sa literatúrou druhej polovice 19. storočia

Dorota Uhrová
psychologička a psychoterapeutka, pracuje na katedre psychológie FFUK a vo vlastnej privátnej psychoterapeutickej praxi, stála pri zrode Slovenskej spoločnosti pre katatymne imaginatívnu psychoterapiu, v roku 2005 jej vyšla kniha Imaginácia ako zrkadlo – využitie imaginácie v psychoterapii

Celoživotní sprievodcovia

Môj kladný vzťah ku knihám je trochu komplikovaný. Knihy nielen čítam, ale ich aj tvorím a hodnotím. A vždy do toho hodnotenia, zriedkavo verejného, častejšie súkromného, vnášam seba: akoby som to napísal ja, čo by sa dalo lepšie či inak a ako niečo vydarené odpísať tak, aby si to nikto nevšimol...

Cistý vo vzťahu ku knihám som bol len do pätnástich rokov. Odvtedy som posadnutý škodlivými literárnymi ambíciami, aj keď zatiaľ sa prejavili skromne.

Sú tu knihy a hrdinovia detstva: Nevedko, Truhlík, Old Shatterhand, Traja pátrači, ale aj Bella a Lassie, Biely tesák a Dobyvatelia severu. Liečivé knihy: vďaka Rozprávkam z krajiny Rootabaga som zabúdal na bolesť v hrde. Čítal som ich v nemocnici pri svetle populárnej lampy, keď mi ako osemročnému vybrali mandle. Zmyslové knihy: na Dobšinskom ma v rámci boja dobra so zlom najviac upúťali detaily ako cvrčica masť z opekanej žaby či chrapot bujaka, ktorý už-úž dobieha a chce by zaklať Lomidreva. Povinné čítanie a knihy priateľov: Tak ako som vďaka škole objavil klasikov, tak som zistil, že moji priatelia tiež vedia písať. Čo je prekvapujúce, keďže priateľov zvykneme podceňovať. Sem patria básne Mira Mališa a Erika Ondrejčíka, aj tie publikované, aj nové, napríklad Erikov cyklus piesní nočného kamenného mesta, o ktorom ešte budeme počuť, poviedky a román Ja, malkáč zabávača a dobrodruha Lubu Dobrovodu alebo erotické záhrobné sci-fi poviedky Juraja Šípoša, ktoré sú tak ďaleko od toho, čo považujeme za prípustné, že sa ich zatiaľ nikto neodvážil vydať a asi sa ani neodvážia.

Optimistické scény Henryho Millera (užitá literatúra) sú v porovnaní s tým len zbabelým kompromisom. Za oblasť recesie a angažovanej politickej tvorby spomeniem ešte štvrté, dvojazyčné vydanie Rytíře/Rytiera Smila, erotickej epopeje z pera (pravdepodobne) Jaroslava Vrchlického v modernizujúcom preklade Tomáša Klemensa (pseudonym slávneho slovenského básnika, člena Nezavislej erotickej iniciatívy) a s chápatými lyrizujúcimi ilustráciami Káju Saudka. Vážne: v mladosti ma najviac formovali Kámasútra, Umenie milovať, kde som sa dozvedel, že masturbácia nie je smrteľná, ilegálne nemecké pornočasopisy a Bravo, najmä čísla s plagátmi skupín KISS a Sweet.

Je to nekončiaci maratón spisovateľov, ktorí ma ovplyvnili, kde vždy niekto nový vybehne na čelo: Salinger, Saroyan, Hemingway, Fitzgerald, Steinbeck, Faulkner, Heller, Vonnegut, Oatesová, ale aj Pasternak, Kundera, Zoščenko, Čechov, Babel, Kafka, Dostojevskij, ten génius horúčkovitého hypnotického štýlu. Americkí a iní dramatici, zástupy svetových a slovenských spisovateľov. Je príjemné nechať sa unášať davom takýchto osobností... Z konkrétnych diel spomeniem Londonovu poviedku Naklást oheň, Salingerov román Kto chytá v žite, Dostojevského Idiota a Hemingwayovu novelu Starac a more. Ich realizmus ústi do symbolov, próza do poézie, ich mágia prekračuje hranice literatúry. Ale podobne je to v Marquezovom románe Sto rokov samoty, v Šikulovej novele S Rozárkou či v Hrabalových Perličkách na dně.

Najväčšmi človeka ovplyvnia knihy, ktoré sám vytvorí. Buď si polepší, alebo

Foto Pavol Funtál

sa doživotne strápní. Ja okrem iného prekladám drámy a zostavujem z nich zbierky. Nepoznám smutnejšiu činnosť. Dráma je oficiálne uznávaný druh literatúry, potvrdzuje to aj fakt, že dramatici získavajú Nobelovu cenu (nedávno Jelineková a Pinter), ale drámu aj tak nikto nečíta a čítať nebude. Okrem mňa, no ja na tom zarábam a obľúbených dramatikov vykrádam.

Je depresívne veľa kníh, ktoré by som chcel, ale nestihnem prečítať, napísať či zostaviť, pričom si intenzívne uvedomujem, ako veľmi ma mohli ovplyvniť. Ale je to zároveň radosť, mať celý život takéto neobmedzené možnosti.

Juraj Šebesta

Č o s a k u p u j e

ARTFORUM

fiction

1.

Maxim E. Matkin:
Mužské interiéry
(Slovart)

KNHĽECTVO
LEGENDA
ONLINE

Lubo Dobrovoda:
Ja malkáč
(Datel)

martinus.sk
INTERNETOVÉ ANIMÉKTO

Maxim E. Matkin:
Mužské interiéry
(Slovart)

2.

Charles Bukowski:
Nejkrásnější
ženská ve městě
(Argo)

Vladimír Hulpach:
Příběhy ze
Shakespeara
(Buvik)

Eva Urbaníková:
Všetko alebo nič
(Evita)

3.

Erik Jakub Groch:
Em
(OZ Slniečkovo)

Branislav Jobus:
Láskavé rozprávky
(Agentúra Pohoda)

Dominik Dán:
Červený kapitán
(Slovart)

nonfiction

1.

Žo Langerová:
Vtedy v Bratislave
(Vydavateľstvo PT)

Miroslav Plaček,
Martin Bóna:
Encyklopédia
slovenských
hradov
(Slovart)

Breda Hrobat,
Mojca Poljanšek:
90-denní
rozlišovací diéta
(Trysk)

2.

Miroslav Plaček,
Martin Bóna:
Encyklopédia
slovenských
hradov
(Slovart)

Jozef Banáš:
Idioti v politike
(Kelion)

Dušan Katusčák:
Ako písať
záverečné
a kvalifikačné
práce
(Enigma)

3.

Stephen Law:
Filozofická
gymnastika
(Argo/Dokořán)

Jaroslav Nešpor:
Za tajomstvami
zrúcanín III
(Gu100)

Jane Wightwick:
Anglicky 15 minút
denne
(Slovart)